

1984/85:159

Måndagen den 3 juni em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

7 § Energipolitiken (forts. från prot. 158)

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkanden 1984/85:30 och 27, bostadsutskottets betänkande 1984/85:25 samt skatteutskottets betänkande 1984/85:50.

Anf. 66 KARL BJÖRZÉN (m) replik:

Herr talman! Bo Forslund inledde sitt anförande med högtravande tal om helhetssyn. Jag har en känsla av att vi har hört det uttrycket tidigare någon gång här i kammaren. Han talade nu om att anlägga en helhetssyn även beträffande energipolitiken och energibeskattningen, så att man samtidigt skulle kunna tillgodose de miljöpolitiska målen. Det låter väldigt bra, det där, men jag tycker att det verkar som om Bo Forslund, precis som hans partiledare gjorde häromdagen i Örebro, försöker skyla över det agerande som socialdemokraterna har presterat i det ärende vi nu behandlar – jag tänker på reservationerna 9 och 10 i skatteutskottets betänkande – och vill framhäva socialdemokraterna som dem som har gått före och tänkt på miljön. I själva verket är det snarast tvärtom så, att socialdemokraternas agerande i skatteutskottet kunnat medföra en fördröjning av angelägna åtgärder.

Vidare säger Bo Forslund att vi borde känna tillfredsställelse när det nu tycks lösa sig. Ja, genom regeringens ingripande – om man nu håller vad man lovat de senaste veckorna – förefaller det som om partierna är ense i sak. Det är klart att vi kan känna tillfredsställelse över detta, men vad vi inte är tillfreds med är att socialdemokraterna försöker framhäva sig själva som dem som har gått före med gott exempel, när det i stället är så att socialdemokraterna i skatteutskottet snarare har fungerat som bromsklossar.

Herr talman! I mitt anförande avstod jag från att gå in på de ärenden som tidigare har varit föremål för debatt i kammaren, för att spara tid. Jag sade

också att jag var beredd att försöka hjälpa till att spara tid vid beslutsfattandet genom att avstå från yrkanden beträffande bl. a. reservationerna 1 och 3. Nu har emellertid från annat håll yrkats bifall till andra reservationer under samma moment, och därför har jag ingen möjlighet att bidra till tidsbesparingen i detta avseende. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 67 KARL-ANDERS PETERSSON (c) replik:

Herr talman! Bo Forslund tycker att vi skall vara tacksamma för att man har höjt effektgränsen från 50 till 100 kW. Det är klart att detta är tacknämligt, herr talman, men det tår inte bort några tröskeeffekter. Och det vi påpekade i reservationen var ju att det fortfarande kommer att kvarstå tröskeeffekter. Om man vill ta till vara alla möjligheter när det gäller de små kraftverken bör man naturligtvis se till att få en ordning som inte ger tröskeeffekter.

Låt mig sedan, beträffande den förändring som socialdemokraternas ståndpunkt när det gäller den blyfria bensinen har undergått, säga att det är klart att vi känner en viss tillfredsställelse för det. Och om Bo Forslund och socialdemokraterna röstar med reservationen – vilket ni väl kommer att göra – så är det naturligtvis ännu mera tillfredsställande.

Anf. 68 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Skatteutskottets talesman Bo Forslund tyckte att vi skulle vara tacksamma för att våra motioner behandlas med så vänliga skrивningar. Eftersom jag är av en positiv natur har jag, Bo Forslund och ärade talman, försökt. Hela middagspausen har jag försökt, och jag har försökt igen. Men det har inte gått något vidare.

Det är nämligen litet svårt att vara tacksam för att utskottet avstyrker motioner i vilka vi kräver en sänkning av priset på blyfri bensin, när vi i dagens tidningar kan läsa att regeringen gör ett våldsamt propagandanummer av att socialdemokraterna, om de bara får sitta kvar över valet, skall se till att det minsann blir billig blyfri bensin här i landet. Detta är ett vallöfte, säger socialdemokraterna. Då förstår jag att skatteutskottet måste avstyrka våra motioner. Annars hade det ju inte blivit något vallöfte kvar. Det hade riskerat att försvinna här i dag om ni hade gått med på de krav som vi har ställt.

Inte heller blev jag gladare när jag läste utskottets försök att motivera sitt avslagsyrkande. Under det avsnitt där frågan om blyfri bensin behandlas står det:

”Med hänsyn till att frågan för närvarande bereds inom regeringskansliet och till att avgasreningsfrågan befinner sig i ett känsligt internationellt förhandlingsskede bör enligt jordbruksutskottets mening riksdagen inte för närvarande göra något uttalande. Skatteutskottet delar denna uppfattning och avstyrker motionerna i denna del.”

Det märkliga, Bo Forslund, är att det ansvariga statsrådet kan göra uttalanden som föranleder stora, braskande rubriker i dagens tidningar.

Nej, Bo Forslund, det är nog att begära litet för mycket att vi skall vara tacksamma över denna handläggning av ärendet. Detsamma gäller frågan om bilaccis och stödet till katalysatorrening.

Hade utskottet velat stimulera installation av minikraftverk, Bo Forslund, hade det kunnat följa statens energiverks förslag och infört ett bottenavdrag på 400 000 kW per år. Det hade varit en mycket enkel administrativ åtgärd, för då hade det försvunnit en hel del kontroll.

Nr 159

Måndagen den
3 juni 1985

Energipolitiken

Anf. 69 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Först vill jag säga några ord om frågan om produktionsavgift på äldre vattenkraftverk. Den skatt på 2 öre som vi redan har haft har inneburit en direkt förstärkning av statskassan. De ytterligare 4 öre i skatt som vi nu föreslår skall gå till regionala fonder. Det finns alltså stora faktiska skillnader i förslagen. Att vi skulle ha haft skatten alltför kort tid och därför inte kunnat se över effekterna är Bo Forslunds egen bedömning.

Så till frågan om beskattningen av bensin och en nedsättning av skatten på etanol som är producerad av inhemska råvaror. Bo Forslund tyckte att vi väl kunde enas nu. När propositionen om luftföroreningar och förurning behandlades här i riksdagen kunde vi inte enas, därför att er tidtabell låg mycket längre fram i tiden än den tidtabell som förordades av centern, folkpartiet och vpk. På punkt efter punkt – i fråga om katalytisk rening, tidpunkten när bensinen skulle finnas tillgänglig, Kalifornien 83-kraven och de 100 värsta utsläppskällorna – låg ni efter. Naturligtvis är vi glada över en politisk enighet, men vi är framför allt glada över om vi kan få en lämplig införandetid.

Här finns ytterligare en sak att säga. Dagen efter den nämnda debatten klandrade Aftonbladet i sin ledarartikel regeringen för att inte ha löst frågorna i enlighet med de förslag vi hade lagt fram vid den tidpunkten, när regeringen nu hade kunnat nå en politiskt bred lösning med stöd av centern, folkpartiet och vpk.

Jag är glad åt politisk enighet, men jag är också glad åt snabba beslut.

Anf. 70 BO FORSLUND (s) replik:

Herr talman! Jag skall göra några korta kommentarer och vill först ta upp frågan om bottenavdraget, som återopas i reservation 6.

Karl-Anders Petersson säger att vad centern och folkpartiet är ute efter är att söka undvika tröskeeffekter. Om man höjer effektgränsen uppkommer det naturligtvis alltid vissa tröskeeffekter, men vi menar att detta tillsammans med bottenavdraget skulle medföra ett betydande intäktsbortfall. Jag tror att det var energiskattekommittén som gjorde en bedömning av detta och som kom fram till att bortfallet skulle ligga på ungefär 10 milj. kr., vilket ju är en icke föraktlig summa pengar. Till detta kommer att ett bottenavdrag rent skatteadministrativt skulle innebära ett betydande merarbete. Vi tror faktiskt inte att de fördelar som från energipolitisk synpunkt kan uppnås överväger de nackdelar som ert förslag medför, och det är därför vi inte kan ansluta oss till det.

Till sist vill jag beröra reservationerna 9 och 10, med anledning av de borgerliga företrädarnas reaktion och den surmulenhet som visats av Karl Björzén och hans borgerliga kompisar över vad regeringsledamöter har uttalat så sent som i går. Jag sade i mitt första anförande att åsiktsskillnaderna egentligen var mycket små. Det var i själva verket bara genomförandetakten det gällde. Jag tyckte därför att man i dag kunde vara tacksam och känna en tillfredsställelse över att det nu måhända kommer att gå litet fortare, eftersom regeringen har utlovat att lägga fram förslag i en proposition. Det är ju också vad reservationerna 9 och 10 faktiskt går ut på. I den ena reservationen sägs att man vill att riksdagen skall ge regeringen reservanternas mening till känna, och i den andra att man vill att regeringen skall "lägga fram förslag härom".

Jag tycker därför inte att det finns någon anledning att gång på gång uppvisa en sådan surmulenhet. Enligt min mening har regeringen handlat helt riktigt och efter den plan för dessa frågor som regeringen har upprättat.

Anf. 71 KARL BJÖRZÉN (m) replik:

Herr talman! Bo Forslund säger att vi uppträder med surmulenhet trots att regeringen har utlovat förslag i de frågor som tagits upp i reservationerna 9 och 10. Nej, Bo Forslund, vi är inte surmulna över det. Jag sade faktiskt i min förra replik att vi känner en viss tillfredsställelse över att partierna i sak har uppnått enighet. Men en viss surmulenhet kan vi känna gentemot socialdemokraterna i jordbruks- och skatteutskotten, som har agerat på ett sätt som kunde ha försenat en positiv lösning av dessa ur miljöpolitisk synpunkt så viktiga frågor.

Jag tycker att det snarast är Bo Forslund som visar surmulenhet när vi påpekar att det faktiskt inte är så att socialdemokraterna i skatteutskottet har bidragit till en snabb och positiv lösning, utan snarare agerat som bromsklossar. Jag kan i viss mån förstå Bo Forslund, eftersom det naturligtvis inte är någon trevlig situation han befinner sig i.

Vi får väl ha överseende med varandras surmulenhet.

Anf. 72 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Nej, Bo Forslund, inte är vi surmulna om det är så att regeringen nu äntligen kommer loss och medverkar till en lösning på avgasreningsfrågan till gagn för miljön. Men kommer det verkligen att bli så? Det är just det som vi begär i reservationen, dvs. att riksdagen hos regeringen skall begära förslag om skattenedsättning för blyfri bensin. Jag befärar att ni kommer att rösta ner reservationen om en stund. Om ni inte skall göra det tycker jag att Bo Forslund skall deklarera det, så att vi slipper oroa oss under debatten.

Det står i utskottets betänkande, som jag påpekade, att "avgasreningsfrågan befinner sig i ett känsligt internationellt förhandlingsskede" och att riksdagen därför inte bör uttala sig. Hur länge kommer frågan att befinna sig i detta känsliga läge, Bo Forslund? Vi reservanter menar att riksdagen klart och tydligt skall tala om att det här inte gäller något känsligt internationellt

förhandlingsläge, utan här gäller det förhållandet att riksdagen när som helst kan säga att vi skall sänka skattebelastningen för den blyfria bensinen. Det är ett sådant beslut vi vill ha. Får vi ett besked nu: Kommer ni att rösta för reservationen och påskynda frågan, eller kommer ni att hålla den kvar i det känsliga läget?

Nr 159

**Måndagen den
3 juni 1985**

Energipolitiken

Anf. 73 BO FORSLUND (s) replik:

Herr talman! Jag hänvisar också till utskottets skrivning, där vi säger att ärendet bereds i regeringskansliet. Praxis är – och det var så även under den borgerliga regeringstiden – att vi i riksdagen väntar tills förslag ligger på kammarens bord. Det är alltså inte någonting nytt. Jag vill än en gång hävda att vår målsättning har varit helt klar och utstakad. Jag är glad att vi t. o. m. har moderaterna med oss i vagnen. När det gäller energipolitiken och framför allt energibeskattningen har de inte visat ett så stort tillmötesgående för våra krav, utan de har alltid skällt och dundrat på i vanlig ordning.

Anf. 74 HÅKAN STJERNLÖF (m):

Herr talman! Jag skall ägna några minuter åt Edänge kraftverk i Ljusnan med hänvisning till bostadsutskottets betänkande nr 25.

Jag bor i Ljusdals kommun, där kraftverket är planerat, och jag har varit inblandad i debatten om älvtutbyggnaden sedan början av 1970-talet. Jag kan älvdalen. Jag har besökt området för det planerade kraftverket. Jag känner opinionen. Jag bor vid älven. Den flyter i dag bred och imponerande förbi Ljusdal. Jag bor i en lyxmiljö, och jag kan försäkra kammarens ledamöter att det kan jag också säga om min bygd även om vattendomstolen skulle medge en utbyggnad av Edänge kraftverk.

Med dessa ord som inledning har jag velat göra ledamöterna uppmärksamma på att jag har kunskap om förhållandena och att vad jag säger borde tillmätas viss betydelse.

Debatten i min hemtrakt har saknat sans och realism. De mest befängda påståenden om skadeverkningar och elände som skulle uppstå om Edänge fick byggas ut har förts fram.

Jag vill påstå att det är fråga om ett begränsat ingrepp som sker i naturen, och vi kan godta det.

Det märkliga är faktiskt, att här har vi den unika chansen att få ett betydande energitillskott till låg kostnad med ett milt ingrepp i naturen, varvid man på plussidan även kan tillföra vissa faktorer. Vi som bor i eller nära Ljusdals tätort får bättre vattenförhållanden i Ljusdalsselet, lägre högvatten och högre lågvatten. I Edänge får man vägförbindelse över älven, och två sjöar får bättre genomströmning. Hur stor överdämningen blir är det svårt att uttala sig om, då alternativ finns att valla in hela Säljesta by med den mesta åkermarken.

Det finns en mängd märkliga uppgifter i det här ärendet. Informationen har inte varit allsidig. I ett faktablad som spritts till vissa ledamöter här i kammaren uppräknas en mängd organisationer och myndigheter som har sagt nej till utbyggnaden. Jag vill göra kammaren uppmärksam på att dessa,

med kanske något undantag, sagt nej till ett helt annat projekt, och gjorde det för många år sedan, då energisituationen var en annan och vi inte skulle avveckla kärnkraften.

Ljusdals kommun har i remissvar sagt nej till kompletteringen av planen för vattenkraftsutbyggnad beträffande Edänge. Jag har inte kunnat biträda detta yttrande. Jag har med andra ord inte kunnat ställa mig bakom ett nej och motiven för det.

Kommunen säger att stora natur- och kulturvärden går till spillo. Jag är inte av den åsikten. Ingreppen kan tålas.

Kommunen säger att man inte vill bidra till kärnkraftbolagens ekonomiska äventyrligheter i kärnkraftssatsningen. Vad som avses med detta förstår jag inte.

Kommunen säger också som ett motiv för ett nej att elströmsproduktionen räcker både nu och för överskådlig framtid. Man tror att elbehovet kommer att minska och att därför inget elenergitillskott behövs. Jag är av annan uppfattning. En avveckling av kärnkraften kan inte kompenseras av ingenting.

Det är bra att bostadsutskottet föreslår en ändring av riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och gör det möjligt för sakägarna att få saken prövad vid vattendomstolen. Där ställs kraftnyttan mot bevarandeintressena. Det beslut domstolen fattar har vi bara att rätta oss efter. Det blir bäst så. Sakkunnigt folk får våga för och emot. Företrädare för motstående intressen bör inte vara rädda för en sådan prövning – om de tror på sina argument.

Ärade ledamöter! Det är fråga om ett litet enkelt kraftverk, som inte vållar stor skada om det får byggas – ingen torrlagd älvfåra. Den stora uppståndelsen har inte stått i proportion till ingreppets omfattning.

Slutligen, herr talman, vill jag meddela att opinionsmässigt en dammlucka i Edänge den sista veckan måste ha brustit av trycket från en tyst opinion. Den har de senaste dagarna givit sig till känna som ett instämmande i det riktiga i att låta domstolen pröva ärendet. I denna opinion ingår många sakägare. Det känns skönt att under de närmast gångna veckorna ha fått motta och känna det stödet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan beträffande Edänge med motive-ring enligt reservation 6.

Anf. 75 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! I dagens debatt om vårt lands energiförsörjning har det mesta i ämnet sagts vid det här laget. Ändå vill jag ta detta tillfälle i akt att utveckla tankarna bakom den motion, 2860, om fortsatt vindkraftssatsning vid Näsudden på Gotland som jag väckt i anledning av propositionen.

Det svenska vindkraftsprogrammet, som inleddes 1975, har inom utveckling och forskning betecknats som ett av världens största. Försöksverksamheten ledde till byggandet av de båda prototyperna i Maglarp och Näsudden, och erfarenheterna från driften av dessa har redovisats av statens energiverk i en rapport tidigare i år. Vindkraften har visat sig vara ett konkurrenskraftigt alternativ för elproduktion, trots att försöken bara pågått några år, även om

kostnaderna för elproduktion från vindkraftverk sätts i fråga från visst håll, exempelvis från kraftbolagen. Med tanke på den försurning som följer på användande av kolkondenskraft borde egentligen användandet av kol avföras från denna diskussion. Dessutom vet vi inget om svängningarna på kolpriset.

Vindkraften är en absolut ren kraftkälla och dessutom förnybar. Det är alltså av många goda skäl viktigt att forskningsprogrammet kring vindkraften får fortsätta och ges ekonomiska möjligheter till detta. Den kunskapsresurs som industrin byggt upp måste tas till vara, men för detta krävs ett klarare ställningstagande från regeringens sida, inte minst vad gäller ekonomin.

Inom Gotlands kommun pågår för närvarande ett arbete med generalplan för Näsudden för att bereda väg för en gruppstation om fem aggregat. Denna gruppstation betecknas av Vattenfall som andra generationens vindkraftverk. I Vattenfalls regi pågår lokaliseringsstudier och vindmätningar för tredje generationens vindkraftverk, som är en gruppstation bestående av tio aggregat, i samma storleksordning som nu finns i drift på Näsudden.

Då tillgången på elkraft för närvarande är mycket god i Sverige och behov av tillkommande produktionskällor kanske inte behövs förrän en bit in på 1990-talet, har från kraftbolagens sida framförts förslag om att senarelägga byggandet av nästa generations vindkraftverk. Men för att vindenergi skall kunna ge ett märkbart tillskott om 10 eller 15 år krävs dock att den påbörjade utvecklingen omedelbart drivs vidare. Varje generation tar ca 3-4 år i utvecklingstid, och det är viktigt att detta arbete får fortsätta så att riktiga kostnadsbedömningar kan göras efter hand.

För att upprätthålla den samlade kompetensen och möjliggöra för exempelvis Boving KMW Turbin AB, som har byggt aggregatet på Näsudden på Gotland, att medverka i en fortsatt vindkraftsverksamhet är det därför nödvändigt med ett mer konkret handlande från regeringens sida. I de överläggningar som fördes i förra veckan, där representanter för såväl kraftbolagen som tillverkningsindustrin var kallade till energiministern, enades parterna om att tillsätta en arbetsgrupp, som skall arbeta vidare under sommaren. Birgitta Dahl har tidigare i dag redogjort för dessa överläggningar.

Man kan naturligtvis konstatera ett positivt intresse från regeringens sida. Frågan är bara om det räcker för tillverkarna att fortsätta utvecklingsarbetet. Arbetsgruppen har ett stort ansvar för att få fram ett beslutsunderlag.

En viktig faktor i sammanhanget är de sysselsättningseffekter som en fortsatt aggregattillverkning ger. Även om vi har den regionalpolitiska debatten bakom oss i kammaren för detta året, lever vi ute i landet med den verklighet som utgörs av arbetsmarknadsproblem. En leverans från Boving KMW Turbin AB till Gotland skulle ge arbetstillfällen i två regioner som har en besvärlig sysselsättningssituation. Gotland behöver dessutom en bas för teknologisk forskning och utbildning, något som en vindkraftstation kan medverka till.

Herr talman! Jag instämmer i det som framförs i reservation 56 till näringsutskottets betänkande 30 av Olof Johansson och Ivar Franzén när det

gäller utveckling av vindkraften och yrkar bifall till nämnda reservation.

I näringsutskottets betänkande 30 behandlas också motion 2861 av oss gotländska ledamöter här i riksdagen. Den handlar om vågenergiprojekt vid Gotlands ostkust, en fråga som vi fört fram sedan några år tillbaka. I förra årets motion föreslog vi att riksdagen skulle uttala sig för ett finansiellt stöd till de intressenter som var beredda att utveckla en referensanläggning för vågenergiprojekt utanför Gotlands ostkust.

Näringsutskottet gjorde i sitt betänkande då en positiv skrivning men ville avvakta den utvärdering som Vattenfall skulle utföra på uppdrag av energiforskningsnämnden. Denna utvärdering, som är slutförd och redovisades i november 1984, innehöll en granskning ur såväl ekonomisk som teknisk synvinkel.

Granskningsarbetet hade väsentligen baserats på ett vågkraftverk utanför norska kusten med relativt stora vågrörelser. För att få en uppfattning om vad energiproduktionskostnaden skulle bli vid lägre vågeffekt borde Svenska Varv AB, numera Götaverken Energy Systems AB, ges möjlighet att pröva en mindre anläggning, förslagsvis i Östersjön utanför den gotländska ostkusten.

Vi vill gärna peka på att detta är en lämplig plats, inte minst med tanke på den draghjälp som de gotländska myndigheterna har medverkat med. Både länsstyrelsen och Gotlands kommun har i två omgångar lämnat ekonomiska bidrag till ett forskningsprojekt vid Chalmers tekniska högskola. I full förvisning om att den alternativa energikälla som vågkraften utgör har en mycket begränsad betydelse för den svenska energiförsörjningen vill vi framhålla att det för Gotlands del med sitt avskilda läge kan ha betydelse med ett energitillskott på 1–2 MW. Dessutom, och inte minst viktigt, vill vi påtala att här finns betydande framtida exportvärden, som kommer att ligga i en industripolitisk satsning på projektet.

Från gotländsk sida finns i dag ett stort intresse att få underlag för någon form av forskningscentrum för alternativ energi. Vi har ju redan ett större och ett mindre vindkraftverk, och om ett vågkraftprojekt fick utvecklas utanför den gotländska kusten skulle visst underlag finnas. Vattenfall har i dag en uppbyggd organisation för att ta hand om även denna anläggning.

Mot bakgrund av den positiva inställning som ändå kommer till uttryck i utskottsbetänkandet också i år hade det varit värdefullt om riksdagen i dag hade gjort ett uttalande i samma riktning. Det finns anledning för regeringen att seriöst och positivt pröva kommande anslagsframställningar på detta speciella område. Då hade det varit en styrka med ett sådant riksdagsuttalande.

Herr talman! Även om vi motionärer inte kan känna oss nöjda med utskottets behandling skall jag inte ställa något yrkande. Jag noterar dock att centerns ledamöter har avgivit ett särskilt yttrande till förmån för de i motionen framförda synpunkterna.

Herr talman! Denna dag kan bli en av de mörkaste i svensk politisk historia, för om majoritetens förslag i utskottet vinner när det gäller utbyggnaden av Edänge i Mellanljusnan är det ett maktövergrepp. Denna dag kan också bli en av de mörkaste för Gävleborgs län, främst Hälsingland. Det kan bli ett svidande nederlag för demokrati och rättvisa, ett svidande nederlag för alla dem som arbetar för att värna miljö- och kulturintressena i vårt län, ett svidande nederlag för de politiker som arbetar för sitt län och som vill ge till länet, inte bara ta ifrån.

De gånger Gävleborg är intressant ur myndigheternas synpunkt är bl. a. när det gäller att förvara kärnkraftsavfall eller att exploatera våra älvar. Hade man varit lika generös mot Gävleborg när det gäller att ge som när det gäller att ta, hade vi inte behövt ligga på andra eller på tredje plats i landet beträffande arbetslöshet. Då hade vi inte behövt ha den höga arbetslösheten bland byggnadsarbetarna.

Vi har från Gävleborg gett så mycket av våra rikedomar till landets välfärd. Och det har vi gjort med glädje, för vi vill dela med oss. 80 % av Ljusnans forsar i Hälsingland är utbyggda. Kan vi inte få behålla de andra 20 procenten, till vår egen och andras glädje och stimulans?

Det som kanske känns allra svårast i dag är att en del av länets egna riksdagsmän står bakom det nederlag som Gävleborg kan drabbas av i dag. Jag säger kan, för jag ger inte upp hoppet än. Än så länge hoppas jag på mina kamrater här i kammaren.

Birgitta Dahl var inne på rätt linje i propositionen. Birgitta Dahl hade klarsyn och insåg att det inte fanns förutsättningar att bygga ut Edänge. Ett nej till utbyggnaden av Edänge var den enda möjliga vägen med hänsyn till den oerhört starka oppositionen mot utbyggnad. Nu har man bytt fot inom socialdemokratin. Varför man har gjort det har jag fortfarande inte förstått efter att ha lyssnat på debatten. Jag har inte hört några hållbara argument. Sysselsättningen är viktig för oss alla, men utbyggnaden av Edänge i stället för en effektivisering av Edängeforsen innebär inte några varaktiga jobb.

Jag trodde inte att det socialdemokratiska partiet skulle uppträda så utmanande mot en stark folkopinion som det nu gör eller sätta sig över alla remissvar som går emot en utbyggnad. Jag trodde inte heller att det socialdemokratiska partiet skulle nedlåta sig till att gå kraftverksetablissemangets ärenden.

Olof Palme har i helgen varit ute och friat till miljörörelsen. Är det detta nyvaknade miljöintresse hos socialdemokraterna som konkretiseras här i dag när de vill säga ja till en utbyggnad av Edänge, när de helt nonchalerar miljöintressena, en bred folkopinion och remissvaren?

Allt tal från socialdemokraternas sida om demokrati – är det inget värt? Kan man hålla på att bluffa folk hur länge som helst? Olof Palme har i brev till Ljusdalsbor i år ställt sig bakom energiministerns uttalande, att vid en kraftverksutbyggnad skall stor hänsyn tas till kommuners, länsorgans och lokala organisationers synpunkter. Energiministern säger i sin proposition att planen för vattenkraftsutbyggnad bör utformas med största möjliga

hänsyn tagen till miljön och till möjligheterna att uppnå en bred politisk förankring. Energiministern säger att viktiga utgångspunkter är de bedömningar som har gjorts i den fysiska riksplaneringen.

Löftena och uttalandena är tydligen ingenting värda när det kommer till praktisk handling.

I december 1984 lovade Olof Palme inför folket i TV att inga älvar skall byggas ut i vårt land för att skapa sysselsättning. I dag bryter han detta löfte. Man kan inte ens lita på att statsministern håller sina löften. Det tycker jag är en skrämmande politisk utveckling.

Vi stiftar lagar och beslutar om en fysisk riksplanering för att skydda områden som vi är eniga om måste skyddas. Så får någon socialdemokrat ett infall – älven skall byggas ut. Då gäller inte längre lagar och föreskrifter. Då är det bara att riva upp det vi har varit överens om. Då är det bara att ändra den fysiska riksplaneringen. Den stora frågan är: Vilka miljöer kan härnäst vara skyddade i vårt land? Ja, inga alls. Hela meningen med den fysiska riksplaneringen försvinner om den skall ändras så fort någon får ett infall. Moderaternas och socialdemokraternas agerande i Edängefrågan är ett hot mot Edänge, men det är också ett hot mot hela vår miljöpolitik.

Alla berörda har räknat med att den fysiska riksplanen skall gälla för framtiden, och det har man gjort på goda grunder. Denna riksplanering har styrt planeringen i de berörda områdena, och den har styrt planeringen för företagare och jordbrukare. Lantbrukare och företagare har sedan 1980 nyinvesterat för 3,5 milj. kr. i det aktuella området. Vad händer nu med deras investeringar?

Moderaterna står bakom propositionen 1980/81, då de lovade att all kraftverksutbyggnad skulle ske inom ramen för den fysiska riksplaneringen. För dem var det tydligen också bara tomma ord – löften som man inte behövde hålla. Att moderaterna gärna går kapitalintressenas väg är ju inget nytt. Men i det här fallet innebär det en bristande respekt för människors uppfattningar. Tala inte om individens frihet från moderaternas sida i framtiden när ni är beredda att köra över folkopinionen – köra över människors uppfattningar. Nu vet vi vad era löften är värda.

En av Ljusdalspolitikerna som varit i Stockholm på en uppvaktning sade att det talas om politikerförakt, men det är politikerna som föraktar människorna de representerar. Det är ett hårt omdöme mot oss alla i den här kammaren, och jag vet inte om det är sant. Vinner majoriteten i dag, då är det tyvärr ett riktigt omdöme. Utskottet anser att vattendomstolen skall pröva frågan. Vattendomstolen har prövat frågan och har sagt nej. Och nog känner utskottet till det. Det nya förslag som förts fram om en förlängd vall på Säljestadssidan – som utskottet anser bör prövas – har aldrig remissbehandlats. Denna vall anses av många vara en ren utopi. Den är inte genomförbar på grund av jordartssammansättningen. En vall på morän ger inget skydd.

Herr talman! Det vore en skamfläck för Sveriges riksdag och det vore ett maktövergrepp om vi här i dag beslutade om utbyggnad av Edänge, emot

hela den manifesterade, kompakta lokala opinionen och den massiva remissopinionen.

Jag vädjar till mina riksdagskamrater: Rösta på regeringens förslag, rösta mot en utbyggnad!

Hälsingland är vår del av Sverige, det är vår kultur, och det är den bygd som vi vill slå vakt om. Just i dessa bygder gick den gamla pilgrimsvägen till Trondheim, och här möttes man till ting. Arthur Engberg har skrivit den vackra Hälsingesången, som börjar:

Såg du det landet där sjöarna le
och där forsens språng är en jubelsång
uti skogens trolska drömmarsal.

Skall den delen av vår kultur tas ifrån oss? Skall vår landskapssång om forsarna bara bli tomma ord, sedan forsarnas jubelsång tystnat? Inte kan vi i Hälsingland sjunga om forsar som inte längre finns!

Jag vädjar till mina kamrater i riksdagen: Rösta mot en utbyggnad av Edänge!

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 5.

Anf. 77 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Gunnel Jonäng gick ut hårt i sitt inlägg. Hon slog vilt omkring sig mot alla som inte tänker eller agerar som hon. Vi är ganska vana på länsbänken att Gunnel Jonäng uppträder på det sättet i kammaren. Men när hon går så långt att hon ifrågasätter länskollegernas ärliga och demokratiska vilja och den uppfattning som vi har i olika frågor, tycker jag inte att hennes ord skall få stå oemotsagda.

Gunnel Jonäng bör vara litet försiktig när hon försöker döma ut kolleger och hävda att vi bryter mot tidigare tagna beslut. En ledamot som Gunnel Jonäng – som trotsat den svenska polismakten i Alfva och gentemot svensk lag uppträtt direkt avvisande – skall inte ta alltför stora ord i sin mun.

Vi har gjort vår bedömning inte för att gå kraftverksetablissemangens ärenden – det är ett typiskt uttryck för Gunnel Jonäng – utan för att ta ansvar för energiförsörjningen i landet. Men den har Gunnel Jonäng aldrig behövt tänka på.

Anf. 78 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Rolf Dahlberg sade att jag gick ut hårt, och han må kritisera mitt uppträdande här i kammaren – det får jag ta. Jag har ett engagemang i den här frågan.

Jag är inte hälsing, men jag har under många år upplevt vad det vill säga att bo i Hälsingland, att bo utefter denna älvdal. Det var ju ett gravt personligt påhopp som Rolf Dahlberg gjorde, när han sade att jag inte skulle stå här och kritisera och hävda att man bryter mot fattade beslut. Trotsat lag och svensk polismakt har jag faktiskt aldrig någonsin gjort. Jag har aldrig gripits av polis, jag har aldrig gripits av polis i Alfva, och jag har aldrig gått emot lagen. Det är en missuppfattning.

När det gällde avfallshantering har jag sagt att jag skulle kunna tänka

Nr 159

Måndagen den
3 juni 1985

Energipolitiken

mig civil ohörsamhet, men den dag jag ger uttryck för detta kommer jag också att lämna riksdagen, för det anser jag inte att en riksdagsman kan göra.

Anf. 79 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag lyssnade på Oskar Lindkvists inlägg före middagsrasten. Han talade om vpk som en spillra utan betydelse. Vi skall noga fundera över det yttrandet, Oskar Lindkvist, och se om det är allmängiltigt för den sittande socialdemokratiska regeringen. Det ligger en del förslag, som ännu inte har behandlats i kammaren och som gäller andra frågor. Har man Oskar Lindkvists uppfattning, finns det ju mycket stor anledning för oss att fundera mer än en gång i fortsättningen.

Herr talman! Edänge är i den fysiska riksplanen undantagen från utbyggnad. Med hänsyn härtill har jordbrukare i området gjort betydande investeringar. Ljusdals kommunfullmäktige har vid fyra tillfällen uttalat sig mot en utbyggnad. Stora, tunga remissinstanser har sagt nej till utbyggnad, organisationer och partier likaså. Detta betraktar Håkan Stjernlöf som överslag, som han mer eller mindre kan vifta bort som någonting betydelseöst. Detta säger en del om moderaterna och om Håkan Stjernlöf. En opinionsundersökning beträffande utbyggnad av Edänge så sent som i slutet av förra året visade att 50 % av de tillfrågade personerna var emot utbyggnad och 23 % för. 27 % svarade vet ej. Sedan 1971 har närmare 200 organisationer, grupper och partier sagt nej till utbyggnad av Mellanljusnan. Observera, Håkan Stjernlöf, att vad de här 200 organisationerna och partierna har sagt nej till sedan 1971 är en utbyggnad av Mellanljusnan. Detta är också vad Rädda Ljusnan-gruppen har sagt – ingenting annat. Att sedan vissa organisationer har bytt namn är ju en annan sak. Men om Rädda Ljusnan skall referera vad som hände 15 år tillbaka i tiden, måste man ju ange vad organisationen hette vid det tillfället, t. ex. 1972. Håkan Stjernlöf och Iris Mårtensson gick ju ut och förvrängde fakta i sitt agerande förra veckan när det gällde de här organisationernas uttalanden. Rädda Ljusnan har för sin del refererat organisationerna på ett riktigt sätt. Det är ni som vilseleder. T. o. m. här i talarstolen har Håkan Stjernlöf stått och vilselett i den här frågan. Jag hoppas att Iris Mårtensson inte gör samma sak.

Beträffande den opinionsundersökning som jag nämnde och som gällde utbyggnad av Edänge vill jag framhålla att de tillfrågade personerna vid samma tillfälle fick uttala sig om en utbyggnad av Mellanljusnan. Det var alltså den 14 december förra året. Enligt undersökningen var 66 % av de tillfrågade mot en utbyggnad av Mellanljusnan. Endast 11 %, Oskar Lindkvist, var för en utbyggnad. 23 % kunde inte ta ställning. Ni utbyggnadsförespråkare skall alltså inte säga att opinionen minskat när det gäller motståndet mot en utbyggnad. Det förhåller sig ju faktiskt tvärtom.

Det är faktiskt så, att Mellanljusnan sträcker sig från Laforsen och ned till Arbråsjöarna. Den sträckningen skall betraktas som en helhet, vilket den fysiska riksplanen har slagit fast för att man inte skall få en möjlighet att ta bit för bit av sådana här älvsträckor. Det var ju vitsen med en längre sammanhållande sträckning. Det gäller att bevara den för att inte skapa en

möjlighet till utbyggnad.

Herr talman! Människor i vårt land skall självfallet ha rätt att yttra sig, att framställa förslag osv. Det är naturligtvis till de olika förslagen som man skall ta ställning. Jag tycker inte att det hela skall göras till personfrågor. Det är inte bra, oavsett vilken sida det gäller. I stället bör man nagelfara de olika förslagen i en öppen debatt. När man tittar på Iris Mårtenssons och Stig Alftins förslag om en utbyggnad av Edänge, finner man över huvud taget inga hållbara argument. Sådana får dessa personer redovisa när de strax skall tala här i talarstolen. Då får vi höra vad de har att säga. Oskar Lindkvist presenterade inte några hållbara argument enligt min bedömning. Han försökte sig i stället på litet demagogi – jag kan förstå Oskar Lindkvist. Det är inte så lätt att försvara majoritetens förslag i bostadsutskottet om en utbyggnad av Edänge.

Samtidigt som jag hävdar det viktiga i att man respekterar olika människors uppfattning är det naturligtvis så, att ett stort ansvar faller på politiker och beslutsfattare. Faktum är att vad bostadsutskottets majoritet har gjort är att man har trotsat en massiv, kraftig opinion – det är helt klart – och det är oroväckande. Man kan naturligtvis fråga sig: Varför har motionen i fråga tillkommit? Är den ett beställningsverk från något håll? Vi får kanske höra senare i debatten hur den saken ligger till.

I Dagens Nyheter i dag har en av de aktiva älvräddarna – han är också aktiv i organisationen Rädda Ljusnan –, nämligen Göran Bryntse, en artikel som man borde fundera över och ta stor hänsyn till. Tidigare har en annan älvräddare skrivit i Aftonbladet, nämligen Bo Hännestrand. I artikeln i Dagens Nyheter i dag citerar Göran Bryntse en passus av vad Olof Palme sade före valet 1982: "Låt bli att göra från kraftsynpunkt relativt betydelselösa ingrepp i miljön, som av en opinion upplevs som kränkande!"

Jag tycker att detta är i allra högsta grad tillämpligt på Mellanljusnan och Edänge.

Det har sagts mycket om Mellanljusnan och Edänge i debatten. Men låt mig än en gång ta upp en viktig bit när det gäller naturvärdena. Man har här upptäckt en världsunik flora, en s. k. Ävjebrotsvegetation. Den floran har upptäckts just i dämningområdet. Det betyder att om Edänge kraftverk kommer till, skulle den världsunika floran spolieras.

Men, herr talman, motionärerna har framfört ett argument i debatten för utbyggnad. Det är sysselsättningsargumentet just när det gäller norra Hälsingland och Ljusdal. Då kan man konstatera att naturvärden, produktiv åkermark och en kompakt folkopinion sätts åt sidan för sysselsättningsargumentet. Utbyggnadsanhängarna är dessutom så fräcka att de påstår att de som motsätter sig utbyggnaden av Edänge skulle strunta i arbetslösheten, inte minst då bland byggnadsarbetarna i norra Hälsingland. Detta är naturligtvis inte sanning. Det är ju snarare så, att de som förespråkar utbyggnaden äventyrar vissa arbeten för all framtid, nämligen åtta à tio årsarbeten inom jord- och skogsbruk. Nu är det så att jag väckt en motion, nr 2681, där jag presenterat ett alternativt förslag när det gäller vattenkraften i Gävleborg. Jag har nämligen också ansvar för sysselsättningen i Gävleborgs

Nr 159

Måndagen den
3 juni 1985

Energipolitiken

län – inte bara i denna fråga utan också i övrigt. Det är bara att gå till riksdagens protokoll för att se vad jag föreslagit för konkreta åtgärder när det gäller att försöka minska arbetslösheten i Gävleborgs län. Den alternativa plan som jag föreslagit och som icke innebär någon utbyggnad av Mellanljusnan eller Edänge – Edänge skall undantas – innebär följande: En effektivisering av Edeforsen skulle ge 35 GWh och 170 direkta årsarbeten, en effektivisering av Alfta skulle ge 8 GWh och 60 direkta årsarbeten, Bergvik 7 GWh och 40 direkta årsarbeten, Höljebro 10 GWh och 70 direkta årsarbeten, Krokströmmen 30 GWh och 100 direkta årsarbeten och Forsbacka 7 GWh och 30 direkta årsarbeten. Därtill kommer 10 minikraftverk och diverse vardagsrationaliseringar. Detta skulle tillsammans för Gävleborgs län – inte bara för Ljusdal – ge 156 GWh och 720 direkta årsarbeten.

Nu vill jag fråga Iris Mårtensson och Stig Alftin: Vad är det för fel på den här alternativa planen? Den ger en ökad elkraftstillförsel, och den ger nya jobb i Ljusdal, i Gävleborgs län. Den sparar ju också ovärderliga naturvärden i Ljusdals kommun. Varför ställer ni inte upp på den här planen? Ge mig ett svar: Vad är det för fel på den här alternativa planen för vattenkraften i Gävleborgs län? Också Håkan Stjernlöf och Rolf Dahlberg kan ge mig ett svar på den frågan.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 8 i bostadsutskottets betänkande 25, i vilken förslaget om denna alternativa utbyggnadsplan följs upp. Till den reservation som säger nej till utbyggnad av Edänge har Tore Claeson och andra i debatten yrkat bifall, så det yrkandet behöver jag inte upprepa.

Jag vill bara säga några ord om de reservationer som gäller Blekinge. Jag har också avgivit en motion som berör detta område. Det gäller utvecklingen av vindkraften vid Karlskrona varv. Detta tas upp i reservation 58, som jag vill yrka bifall till.

Reservation 86 handlar om att Sydgas skall dra en gasledning till Karlshamn i Blekinge län. Jag tycker att utskottet i och för sig inte är så väldigt avvisande till den frågan. Den har diskuterats och kan bli aktuell litet senare. Jag tror att det är väldigt viktigt, inte minst med tanke på den oerhört dåliga miljö som nu finns i Blekinge, att ersätta vissa andra energislag med just gas för att minska den pågående miljöförstöringen.

Därmed, herr talman, har jag inte just nu mer att säga.

Anf. 80 EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Det var kanske litet synd att jag fick denna inplacering på talarlistan och nu kommer in och stör den intensiva debatt som pågår mellan kollegerna från Gävleborgs län om Edänge. Å andra sidan kanske detta korta avbrott stämmer till en stunds stilla eftertanke.

Det som föranlett mig, herr talman, att ta någon minut av kammarens dyrbara tid i anspråk är frågan om Ammeråns överledning, som behandlas i bostadsutskottets betänkande nr 25.

Vid fjolårets behandling beslöt riksdagen att Ammerån nedströms Överammer skulle tillföras planen som tänkbart utbyggnadsprojekt. Bostadsut-

skottet gjorde dock en rad förbehåll och krävde ytterligare klarlägganden och utredning. Riksdagen följde som bekant utskottets förslag, och riksdagen beslöt ge regeringen till känna vad utskottet anförde.

I riksdagsdebatten i fjol anförde utskottets talesman, Oskar Lindkvist:

”Det är, herr talman, en ovanligt bestämd skrivning av utskottet, som inte nöjer sig med bara en deklaration. Utskottet anser att riksdagen skall ha en redovisning för hur de här frågorna har hanterats, vart förhandlingarna har lett och hur Ragunda kommuns intressen har tillgodosetts.”

När regeringen nu till riksdagen avlämnat propositionen om komplettering av planen för vattenkraftsutbyggnad fanns det därför anledning att förvänta sig att denna redovisning skulle ske i propositionen. Tyvärr, herr talman, saknades enligt vår mening den redovisningen, vilket också framhållits i motion 2862, som inlämnats med anledning av propositionen.

Det är nu glädjande att konstatera att bostadsutskottet vid sin behandling av frågan uppträtt med konsekvens i sitt handlande. Utskottet tycks i allt väsentligt dela de synpunkter som framförts i motionen, att en särskild redovisning bör framläggas till riksdagen av regeringen vad avser Ammeråns överledning.

I denna särskilda redovisning bör framför allt en ekonomisk jämförelse göras mellan alternativen utbyggnad och effektiviseringar utan överledning och motsvarande med överledning. Denna jämförelse kan göras först när kraftbolagen uttalat hur stor den ekonomiska ersättningen till Ragunda kommun blir.

Om det då visar sig att skillnaden är liten bör naturligtvis alternativet med utbyggnad och effektiviseringar utan överledning väljas. De stora miljövärden som står på spel måste självfallet också vägas in i den slutliga prövningen. Det är vidare av betydelse att de ekonomiska kalkyler som upprättas blir föremål för opartisk prövning. Hittills har det i stor utsträckning handlat om kraftbolagens kalkyler.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag. Att återigen, som reservanterna gör i reservation nr 9, kräva att Ammerån i sin helhet skall utgå ur planen, är, när man är inne i ett skede där frågan ytterligare håller på att dokumenteras, föga meningsfullt. När alla utredningar blivit klara och fakta finns på bordet utgår jag ifrån att den slutliga prövningen leder till alternativet utbyggnad och effektiviseringar utan överledning.

Herr talman! Med tanke på dagens debatt finns det kanske på nytt anledning understryka att riksdagen inte i dag fattar beslut om utbyggnader utan endast anger vilka älvar och älvräckor som kan bli föremål för vattendomstolens och regeringens prövning. Det är långt ifrån detsamma som beslut och definitiva ställningstaganden om utbyggnad.

Slutligen vill jag understryka vad som framhålls i ett särskilt yttrande. Det är en detaljfråga om älvars namn. Ammerån har av befolkningen i Jämtlands län alltid benämnts Ammerån och inte Ammersån. I fortsatt tryck om denna älv bör namnet Ammerån användas.

Anf. 81 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Med anledning av vad Egon Jacobsson anförde beträffande Ammerån och Ammeråns eventuella överledning vill jag bara säga att egentligen var, som kammarens ledamöter säkert också hörde, Egon Jacobssons anförande på sitt sätt ett inlägg för att någon överledning inte bör komma till stånd. Vi reservanter, som har begärt att överledningen inte skall ingå i planen, menar att det föreligger tillräckligt med material och underlag för att redan nu kunna konstatera att det inte finns någon anledning vare sig ur ekonomiska, sysselsättningsmässiga eller energimässiga synpunkter att nu ha kvar Ammeråns överledning i planen för vattenkraftens utbyggnad. Däremot finns det all anledning konstatera – mot bakgrund av de faktiska omständigheterna, mot bakgrund av att praktiskt taget ingenting av de förhandlingar och överläggningar som förutsattes komma till stånd har ägt rum – att någon minimitappning som skulle tillgodose natur- och fiskesynpunkter inte kan göras. Det står helt klart med utgångspunkt i de undersökningar som har skett. Man kan inte bevara den nedre delen av Ammerån i ett sådant skick att det blir någonting att ha kvar.

Mot den bakgrunden skulle man inte behöva göra de krystade omskrivningar som finns i utskottsmajoritetens betänkande utan borde följa reservationens förslag, nämligen att plocka bort Ammeråns överledning ur planen.

Anf. 82 EGON JACOBSSON (s) replik:

Herr talman! Tore Claeson har fattat mig helt korrekt. Men jag anser, eftersom riksdagen i fjol fattade det beslut den gjorde och eftersom det är samma mandatperiod och ett antal utredningar och klarlägganden pågår för att ytterligare dokumentera frågan, att det är dålig realpolitik att komma tillbaka med samma krav när man på förhand vet att det inte är möjligt att få ett sådant beslut i kammaren. Däremot hyser jag goda förhoppningar att den dokumentation som nu pågår skall kunna få fram ytterligare argument som kan leda till det jag slutade mitt anförande med, nämligen att dessa effektiviseringar och utbyggnader kan ske utan överledning.

Anf. 83 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Vi som skrivit motioner och reserverat oss har faktiskt, Egon Jacobsson, gjort det med utgångspunkt i att det trots vad som sades vid fjolårets ställningstagande praktiskt taget inte har hänt någonting.

Man har från kraftverksbolagens sida inte agerat i syfte att få till stånd några egentliga överläggningar eller överenskommelser av något slag. Men den främsta orsaken är att det vid två av de aktuella objekten har skett effektiviseringar utan att någon överledning har gjorts. Och för ytterligare två av de fem objekten gäller att de med utgångspunkt i de föreliggande planerna icke kan tillgodogöra sig en enda liter, än mindre flera kubikmeter, vatten även om en överledning kommer till stånd.

Jag skulle vilja påstå att överledning från alla synpunkter är helt orealistisk. Det enda som möjligen kan motivera att man arbetar vidare i den

här frågan är att Ragunda kommun egentligen borde ha fått ut mera pengar av kraftverksbolagen för alla de utbyggnader som redan har skett. Men vi menar att det inte skall ske på det sättet att man nu skall sälja den sista outbyggda älven som återstår i det här landet. Ammerån är inte till salu, det är befolkningens uppfattning. Vi motionärer och reservanter trodde att det skulle finnas tillräckligt stor anslutning för denna uppfattning också här i riksdagen. Det är därför vi har motionerat och reserverat oss.

Anf. 84 EGON JACOBSSON (s) replik:

Herr talman! Tore Claeson utgör ett levande bevis på vad jag nyss sade. Det han nu framförde var exempel på de ytterligare argument som kan leda till att man slutligen kan lösa frågan genom effektiviseringar och utbyggnader utan överledning.

Men om denna riksdag har fattat ett beslut och ytterligare dokumentation skall tas fram, tycker jag att vi skall låta alla fakta och kort läggas på bordet.

Anf. 85 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! När svenska folket beslutade att avveckla kärnkraften var alla medvetna om att det var en svår uppgift som vi hade åtagit oss. Det är utan tvivel så att skälen för en utbyggnad av vattenkraften har blivit flera och att de förutsättningar som gällde, bl. a. då riksdagen fattade beslut om den fysiska riksplaneringen, har förändrats.

Det energitillskott som är erforderligt under de närmaste åren kommer av flera skäl att i hög grad behöva tillgodoses i form av elkraft.

I vattenkraften har vi en miljövänlig inhemsk energikälla. Den är billig och driftsäker och den är särskilt värdefull vid en eventuell avspärrningssituation.

Vattenkraften medför inget importberoende, vi har den inom landet, och den tär inte på landets betalningsbalans med utlandet.

Herr talman! Bostadsutskottets majoritet har ställt sig bakom en motion av Stig Alftin och mig om att ändra riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen så att Edänge kan prövas av vattendomstolen. Det är, herr talman, inte var dag som man får en motion tillstyrkt i Sveriges riksdag men nu har det hänt.

Bakgrunden till och analysen av ställningstagandena till de olika projekten som finns i motionen kommer Stig Alftin att senare ta upp.

Edänge är ett från kraftsynpunkt mycket fördelaktigt projekt. Det ger hela 119 GWh till en kostnad av 1:25 kr./kWh utvunnen energi.

Vid Edeforsen finns i dag ett kraftverk som byggdes under 1920-talet, och skulle en effektivisering komma till stånd där, skulle man endast kunna få ut 48 GWh till ett pris av 2:30 kr./kWh. Det kommer aldrig till stånd. Vi sitter trots allt i händerna på kraftbolagen. Den dag vi kan socialisera vattenkraften, då kan vi också bestämma över den.

I regeringens förslag till komplettering av vattenkraften står bl. a. att Edänge, som dämmer in såväl Edeforsen som den uppströms liggande Edängeforsen, borde förordas i stället för Edeforsen.

En utbyggnad av Edänge kommer att innebära att ett mer normalt vattenstånd utmed Ljusdals tätort skulle kunna upprätthållas. De blottlagda

sandbankarna vid nya älvbron, som möter alla som färdas över bron, är sannerligen ingen vacker syn i dag. Även där kommer skönhetsintrycket efter en utbyggnad att snart visa sig.

En utbyggnad av vattenkraften innebär givetvis ingrepp i naturmiljön, men de negativa verkningar som förändringar av de estetiska värdena och försämrat sportfiske utgör uppvägs av andra positiva värden som kraftverksutbyggnaden innebär.

Vi har i vårt land åtskilliga utbyggda älvar, där dalgångarna trots utbyggnaden hör till de värdefullaste kulturmiljöerna i landet. Hit hör t. ex. Ljusnans dalgång vid Järvsö. Den fallsträcka som skall tas i anspråk för Edänge kraftverk utöver vad som redan utnyttjas vid Edeforsen är Edängforsens 5 meter av totalt 67 meter. Genom rensningar av Edängforsens nacke och tillfälliga sänkningar av vattenståndet vid Edänge kraftverk kan en begränsning av vattenståndet vid högvattenföring sänkas från 125,24 till 124,64 meter.

På de flesta håll där kraftverksutbyggnader kan komma till stand är arbetslösheten bland personer med byggerfarenhet väldigt stor, så även i Hälsingland. Men det har ju blivit fullt att tala om sysselsättning i samband med kraftverksutbyggnad.

Att Edänge skulle ge 250 manårsverken är en sak som vi bör ta fasta på. Bland byggnadsarbetarna i Hälsingland ser man verkligen fram emot ett ställningstagande i motionens syfte här i dag.

Gävleborgs läns socialdemokrater har tagit ställning för Edänges utbyggnad i ett länsprogram för kraftförsörjningen sett i ett stort perspektiv. Programmet har varit ute på remiss, och inte en enda socialdemokratisk förening eller arbetarekommun har sagt nej till Edänge.

Utskottsmajoriteten konstaterar att Ljusdals kommun har haft samtal med kraftbolaget och fallrättsägaren AB Hälsingekraft. Det är helt riktigt – jag har själv varit med i den diskussionen. Utskottet säger att en lösning enligt de principer som vägleder diskussionerna mellan kommunen och bolaget låter sig väl förena med uppfattningen om ett ökat samhällligt inflytande över produktionen. Detta överensstämmer med vad linje 2 sade.

Från motståndarnas sida har man nu sagt att vi socialdemokrater sätter demokratin ur spel. Vad är det för trams! Eftersom ingen har sagt det här i debatten tidigare, skall jag be att få poängtera att vi 18 socialdemokrater i Ljusdals fullmäktige reserverade oss mot kommunens beslut om att säga nej till Edänge. Menar ni på fullt allvar att om man har förlorat i en instans, skall man sätta sig ner och inte göra något mer? Är det därför som ni från borgerligt håll här i riksdagen vill riva upp beslutet om löntagarfonder? Är inte det i så fall att sätta demokratin ur spel?

Ett kraftverksbygge innebär en ökad ekonomisk aktivitet i bygden. I en undersökning av Bylund, gjord 1964, som behandlar den direkta och indirekta lokalinkomsten i Jokkmokks kommun i samband med Porsimessaure-arbetena uppskattade Bylund att lokalinkomsten för kommunen uppgick till ca 1,4 gånger det belopp som Vattenfall utbetalade till anställda och som ersättning till entreprenörer och leverantörer.

Till Gunnel Jonäng vill jag bara säga följande: Varför står fru Jonäng här i talarstolen och kräver sysselsättning till Gävleborgs län, när det inte passar då vi anvisar verkligt givande sysselsättningsprojekt? Att få 250 månadsverken eller arbete åt ca 100 man i två och ett halvt år är inte fru Jonäng intresserad av – inte ens om arbetstillfällena hamnar i en enda kommun. Fru Jonäng vill kanske hellre ha en utbyggnad av Hylströmmen, som centern i Ovanåkers kommun har förordat.

Jag skulle vilja höra med fru Jonäng var de varaktiga jobb finns som hon här har talat om.

Fru Jonäng nämnde att hon inte kan lita på nuvarande statsminister. Jag vill påminna fru Jonäng: Vilken statsminister var det som inte skulle sätta sig i en regering som ville starta fler kärnkraftverk? Minns möjligen fru Jonäng det?

Detta är inget beställningsjobb – det vill jag tala om för Bertil Måbrink. Vi har, som jag nyligen har sagt, i vårt länsprogram förordat en utbyggnad av Edänge.

Det har här diskuterats den 15 år gamla lista som i slutet av förra veckan cirkulerade bland riksdagsledamöterna. Förvirringen måste ha varit enorm inom gruppen Rädda Ljusdalsbygden. I lördags tog ordföranden för gruppen avstånd från aktionen. Han visste inte ens hur listan hade hamnat i riksdagen. I dag har han ändrat sig. Nu säger han: Jag tar inte avstånd från något. Listan är helt korrekt. Vilket förtroende kan man ha för sådant?

Herr talman! Det är tillfredsställande att vi i dag får ett beslut i riksdagen som ger möjlighet till en saklig prövning i vattendomstolen, där fakta och sakskaäl är bärande. Förnuftet segrar alltid.

Jag yrkar bifall till bostadsutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 86 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Iris Mårtensson sade: Det är inte var dag man får en motion tillstyrkt, men nu har det hänt. Egentligen skulle jag fråga Iris Mårtensson om hon är beredd att göra precis vad som helst bara för att få en motion tillstyrkt.

Iris Mårtensson tog ett annat exempel, från Jokkmokks kommun. Men det är ett skräckexempel på vad som kan hända i en kommun. I Jokkmokk har man exploaterat alla forsar och vattendrag som över huvud taget är möjliga att exploatera. Där får man avveckla den sociala servicen, och arbetslösheten är oerhört hög. Kom inte dragandes med Jokkmokk som ett exempel! Det borde stämma flera här i kammaren till eftertanke och få dem att rösta för regeringens proposition och de reservationer i vilka man säger nej till en utbyggnad av Edänge.

Vi måste bygga ut vattenkraften nu, med tanke på att kärnkraften skall avvecklas, sade Iris Mårtensson. Men Iris Mårtensson är väl inte okunnig om att det i dag finns ett enormt överskott på el, vilket har lett till att man använder el överallt – i fritidshus, i villabebyggelse osv. I stället borde vi spara och använda elen för andra ändamål och utveckla övriga inhemska energikällor. Det är detta som det måste handla om.

Iris Mårtensson sade inte ett dyft om den alternativa planen. För att bemöta era argument om sysselsättningen har vi lagt fram en annan plan, som är okontroversiell. Vad är det som Iris Mårtensson har emot den? Det är en viktig fråga, som Iris Mårtensson bör svara på. De två moderaterna från Gävleborg smet ut genom kammarens draperi när jag ställde frågan till dem, men nu har de kommit in igen. Också de kan ju få chansen att svara. För att inte tala om energiministern, som sitter här och trycker! Får vi höra er mening om Edänge, och inte bara fraser som dem ni hävde ur er i dag på morgonen? Det krävs mera av besked också från energiministern.

Anf. 87 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag erinrar om att repliken gällde Iris Mårtenssons anförande.

Anf. 88 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Att som Iris Mårtensson knyta beslutet om en utbyggnad av Edänge till behovet av energi är befängt. Det finns ett antal okontroversiella vattendrag som i stället borde ha kommit i fråga, om det är ett energitillskott man behöver.

Iris Mårtensson sade också att man från borgerligt håll tagit upp de namninsamlingar och de ställningstaganden från olika organisationer som har förts fram. I mitt inlägg tidigare i dag beklagade jag, Iris Mårtensson, att det massiva motstånd som kommit till uttryck från människor i bygden runt Mellanljusnan gått en del av de förtroendevalda från Gävleborgs län förbi. Vi i folkpartiet har under innevarande treårsperiod inte någon ledamot från Gävleborgs län, men för mig som ansvarig i folkpartiet för frågor om vattenkraftsutbyggnad har det inte varit någon svårighet att ta del av de helt entydiga avslagsyrkanden som kommit från en majoritet av befolkningen och från samtliga de myndigheter som varit i tillfälle att yttra sig. Det borde inte heller ha varit svårt att göra det för Iris Mårtensson eller Stig Alftin.

Vårt ställningstagande grundar sig både på respekt för här i huset fattade beslut om att skydda Mellanljusnan från utbyggnad enligt riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och på respekt för viljan hos majoriteten av befolkningen. Beslutet om skydd har giltighet även i dag. Varje återstående skyddat vattendrag skall bevaras till glädje för kommande generationer och för oss under vår jordevandring. Det är en inställning som jag tror ligger till grund också för dem i bygden som kämpar för bevarande av Edänge.

Anf. 89 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Iris Mårtensson angav energipolitiska skäl för utbyggnaden. Det torde väl stå klart för alla att det inte kan vara något hållbart argument mot bakgrund av vårt överskott på el.

Vad Iris Mårtensson sade om sysselsättningsfrågorna vill jag däremot stryka under. De är oerhört viktiga. Inte bara jag utan också alla andra på Gävleborgsbanken har också gång på gång tagit upp sysselsättningsfrågorna. Vi har en väldigt hög arbetslöshet bland byggnadsarbetarna, främst i Hälsingland, där man beräknar att arbetslösheten ligger på mellan 20 och

25 %. Det är en alldeles för hög procentsiffra. Det är också anledningen till att vi har föreslagit olika åtgärder för att försöka skapa sysselsättning och till att vi har begärt ökat regionalpolitiskt stöd.

Men när det gäller sysselsättningen kan man inte räkna på det sätt som Iris Mårtensson gör. Man måste också väga in i bilden de varaktiga jobb som försvinner i och med en utbyggnad. Det handlar om ett femtontal sådana jobb. Om man räknar med dem under kraftverkets 60-åriga livslängd innebär det 900 årsverken. Dessutom har vi begärt att man skall effektivisera andra kraftverk, t. ex. Edeforsen, och det skulle innebära 170 årsverken. Det förhåller sig alltså inte så som Iris Mårtensson säger. Det som är viktigt för oss i länet är naturligtvis att försöka skapa varaktig sysselsättning för dem som är arbetslösa.

Jag vill fråga: Har Iris Mårtensson ingen respekt alls för den fysiska riksplaneringen? Har Iris Mårtensson ingen respekt för de människor som bor utefter älvdalen som är utsatta och berörda av denna kraftverksutbyggnad? De har levat i oro praktiskt taget i 14 år sedan denna fråga började diskuteras – hur länge till skall de fortsätta att leva i oro för sin framtid och inte veta hur de skall planera?

När det gäller demokrati anser jag att det är ett övergrepp om riksdagen fattar ett beslut mot en mycket kraftig opinion och mot starka remissinstanser.

Anf. 90 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag lugna Bertil Måbrink med att säga att man inte skall väcka en motion till vilket pris som helst. Om Bertil Måbrink väcker en vettig motion kanske jag kan ställa mig bakom den. I detta fall stöder jag mig på mina socialdemokratiska partivänner i Ljusdal, samtidigt som vi socialdemokrater på Gävleborgsbänken har tagit med Edänge i en regionalpolitisk motion. Jag är alltså inte ensam i detta fall.

Jag vill något beröra IMU-undersökningen, som vi skall ta hänsyn till. Jag vill poängtera att det inte behövdes något alternativ. Personligen är jag mycket glad och nöjd över denna undersökning, därför att den visar att jag, Iris Mårtensson, inte är den enda i Ljusdals kommun som vill bygga ut Edänge – även om insändardebatten, med dess låga nivå, i vissa fall tyder på det. 50 % var visserligen mot utbyggnad, men 23 % var för och 27 % visste inte hur de skulle ställa sig.

Det har talats om att det i dag finns ett överskott på el. Ja, vi har ju kärnkraften kvar ännu. Jag trodde att alla kände till det, men jag kanske måste påminna om det.

Kerstin Ekman är bekymrad över att folkpartiet inte har någon ledamot på vår länsbank. Undra på det, med den politik som folkpartiet för!

Anf. 91 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Om Iris Mårtensson väcker bra motioner skall jag stödja dem, men om hon väcker besinningslösa motioner kan jag naturligtvis inte stödja dem. Jag har väckt en del bra motioner, som Iris Mårtensson har

kunnat stödja, och det är bra. Hon borde också stödja den reservation där man säger nej till utbyggnad av Edänge. Det är förnuftigt att göra det, Iris Mårtensson. Jag hoppas att även Iris Mårtensson kan ta sitt förnuft till fånga.

Jag konstaterar att Iris Mårtensson fortfarande undviker att svara på frågan: Vad är det som är fel i den alternativa vattenkraftsutbyggnadsplanen för Gävleborg som hon inte kan stödja? Jag förmodar att Iris Mårtensson har läst förslaget. Jag har inte rätt till fler repliker, så Iris Mårtensson kan säga vad hon vill nu. Jag tycker emellertid att hon skall svara på denna fråga: Vad är det för fel på den alternativa planen? Det är en okontroversiell plan, och om vi antog den skulle vi tillfredsställa behovet av sysselsättningstillfällen för byggnadsarbetarna och även klara det elkraftstillskott som behövs enligt Iris Mårtensson. Därmed skulle vi också ställa upp för en kompakt opinion, som säger nej till utbyggnad av Edänge. Det finns alltså ett alternativ – varför kan ni inte stödja det?

Anf. 92 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Men Iris Mårtensson! Jag beklagade inte att folkpartiet denna period är utan en riksdagsman från Gävleborg, även om jag kanske kunde göra det – jag beklagade att Iris Mårtensson, som vald för Gävleborgs län, inte kunde uppfatta vad majoriteten där uppe tycker när jag, som är vald för Göteborg, kan uppfatta det. Det var det jag beklagade, och det kan också befolkningen uppe vid Edänge beklaga.

Anf. 93 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har noterat att Bertil Måbrink tycker att det här förslaget är besinningslöst. Jag vill gärna också få till protokollet att Bertil Måbrink alltså säger att när byggnadsarbetarna i Ljusdals kommun vill ha sysselsättning är det besinningslöst.

Sedan vill jag gärna igen ta upp vad jag sade i mitt inledningsanförande, nämligen att en effektivisering till 48 GWh inte kommer tillstånd. Jag hoppas att Bertil Måbrink lyssnar nu. Nu talar jag om möjligheterna till den effektivisering Bertil Måbrink förordar. Vi äger inte kraftbolaget, vi äger inte kraftverket, vi har inte möjlighet att styra det. Om vi någon gång kan socialisera vattenkraften kan vi bestämma över hur vi vill ha det. Men i dag blir det ingen utbyggnad eller effektivisering till 48 GWh – det vet vi. Och naturligtvis skulle det i så fall ske till en så mycket högre kostnad, och det skulle slå tillbaka också mot oss elkonsumenter.

Anf. 94 STIG ALFTIN (s):

Herr talman! Jag vill helt kort redovisa några synpunkter med anledning av vår motion 1984/85:1126, som lades fram under den allmänna motionstiden och är undertecknad av mig och Iris Mårtensson. Den handlar om utbyggnaden av Edänge kraftverk i Ljusnan och bevarandet av och skyddet för Galvån och Hylströmmen i Voxnan.

Vid tidpunkten för den allmänna motionstiden hade vi motionärer ingen aning om vilka konkreta utbyggnadsprojekt som regeringen och energiminis-

tern slutligen skulle presentera för att nå upp till riksdagens uttalade målsättning om 66 TWh/år. Däremot pågick remissomgången och en mycket livlig debatt i Hälsingland om just de här tre projekten.

Centerstyrda Ovanåkers kommun sade ja till en utbyggnad av Hylströmmen. Men älvräddarnas organisationer och olika aktionsgrupper agerade hårt för Hylströmmens bevarande. Så gott som alla remissinstanser liksom älvräddarna ansåg att den här delen av Voxnan var den värdefullaste skogsälven och Hylströmmen det mäktigaste orörda vattenfallet i södra Norrland och måste räddas. I Bollnäs och Ljusdals kommuner togs kommunfullmäktigebeslut mot en utbyggnad men med en mycket knapp majoritet. I Bollnäs avgjordes frågan med 1 röst.

Olika representanter för älvräddarna och aktionsgrupperna tog vid den här tiden kontakt med Iris Mårtensson och mig. De ville i första hand bevara Hylströmmen, och flera förklarade sig vid det här laget beredda att gå med på en utbyggnad av Edänge om Hylströmmen sparades.

Efter en mycket noggrann genomgång av de olika projekten från bl. a. natur- och miljösynpunkt, från turism- och sysselsättningssynpunkt osv. kom vi motionärer fram till samma ståndpunkt som länsstyrelsen i Gävleborgs län, nämligen att Hylströmmen och Galvån borde prioriteras från bevarandesynpunkt. De flesta sakskälen talade däremot för en utbyggnad av Edänge.

Edängeprojektet är baserat på ett nytt, alternativt förslag, som anpassar utförandet till de naturliga förhållanden som råder inom området. Den största förändringen i det nya förslaget innebär att en dämningssjö bildas mellan Edeforsen och Edängeforsen. Genom invallning och olika miljöåtgärder kan man nu minska överdämningen och markskadorna mellan forsarna med ca 75 % jämfört med tidigare förslag.

Merkostnaderna har beräknats till ca 3,5 milj. kr., och miljövinsterna är betydande. Den här utbyggnaden och invallningen kommer att innebära mer av normalvattenstånd i älven, som nu är mycket grund och tidvis torrlagd på vissa sträckor.

Invallningen innebär mindre risk än för närvarande, när det gäller försumpning och översvämning av intilliggande markområden i samband med högvatten och vårflooder.

Utbyggnaden innebär naturligtvis vissa negativa effekter på växtligheten och en del skogs- och jordbruksmark men också en viss sanering och upprustning av området, som nu inte har speciellt stort allmänt intresse och inte många besökare. Vi motionärer, som är bosatta intill Ljusnan, är övertygade om att älvens attraktionskraft i det här området kommer att öka i flera avseenden, exempelvis när det gäller turism och allmänhetens möjligheter att utnyttja älven i större utsträckning för båt fart och fiske.

Vi anser att utbyggnaden av Edänge är ett relativt ringa ingrepp i naturen. Förslaget innebär att man lägger ned det gamla Edeforsens kraftverk och ersätter det med ett nytt, Edänge kraftverk, som kommer att ligga ca 50 meter ovanför det gamla kraftverket. AB Hälsingekraft, som kommunerna nu har ett mycket bra samarbete med, har sitt huvudkontor i Bollnäs och sin linjeservice och eldistribution i Hälsingland, där allt fler väljer el i stället för

dyr och miljöfarlig olja.

Edängeprojektet som ger 119 GWh/år innebär att förnyelsebar, billig och miljövänlig energi långsiktigt kommer industrin, företagen och innevånarna i Hälsingland till godo. Projektet ger ca 250 årsarbeten under 2,5 år inom ett område som har den högsta arbetslösheten. Det ger inte bara jobb utan många miljoner i ersättning och skatteinkomster till kommunen. Det ger också Ljusdals kommun del i elproduktionen, liksom ökade verksamheter och inkomster för olika mindre företag och underleverantörer inom området i Ljusnandalen.

Frågan om utbyggnaden av Edängeforsen i Ljusnan har diskuterats i olika instanser sedan början av 1970-talet. Under mina tolv år som riksdagsledamot, där jag deltagit i otaliga möten och konferenser ute i vårt län, har ingen fråga så ofta återkommit som just kravet på en utbyggnad av Edänge. Vid en remissomgång som det socialdemokratiska partidistriktet i Gävleborg nyligen genomförde bland sina 35 000–40 000 medlemmar ute i samtliga föreningar och arbetarkommuner i länet ställde alla organisationer utom Broderskapsdistriktets styrelse upp på en utbyggnad av Edänge.

Vi motionärer är glada över att vår motion har tillstyrkts och att vattendomstolen äntligen får pröva det här utbyggnadsprojektet ur alla aspekter. Däremot vill vi bevara och skydda Hylströmmen, Galvån och den egentliga Mellanljusnan, som utgör sträckan Ljusdal–Laforsen.

Herr talman! Jag vill även kommentera en del av vad andra talare har sagt om vår motion. Först vill jag vända mig till fru Jonäng. Jag tycker att fru Jonäng agerar sagoberättare och demagog, när hon påstår att detta är den mörkaste dagen i Gävleborgs historia och att demokratin är hotad. Det ligger väl mycket av demokrati i att vi såsom riksdagsmän kan motionera och även få bifall till en motion i riksdagen, där man normalt avslår 99 % av motionerna, efter vad som har berättats mig. Jag tycker att denna möjlighet att motionera är en del av den demokratiska processen.

Skall vi hårdra påståendet att man skall lyssna till 100 % på befolkningen, skulle alltså Birgitta Dahl ha tillmötesgått den centerstyrda Ovanåkers kommuns krav på en utbyggnad av Hylströmmen. Men det gjorde hon inte. Hon lyssnade inte på kommunens majoritet i den frågan.

Det är fel att göra dessa jämförelser. Vi måste ha möjlighet att bilda oss en egen genomtänkt uppfattning i dessa frågor och ställa krav. Det är just vad vi motionärer har gjort. Vi har även lyssnat på vårt eget partidistrikt och på våra egna arbetarkommuner.

Det har rätt delade meningar inom opinionen. Fru Jonäng frågar vilka miljöer vi vill skydda. Jag har förklarat att vi till skillnad från centerpartiet i Ovanåker vill skydda Hylströmmen och Galvån. Vidare vill vi skydda Mellanljusnan mellan Ljusdal och Laforsen, alltså den verkliga Mellanljusnan.

Fru Jonäng tar upp några tekniska frågor beträffande vallen och menar att invallningen inte skulle vara genomförbar. Det är nonsens, fru Jonäng. Projektet är noga planerat av tekniskt och sakkunnigt folk på ingenjörsbyråer som arbetar inom detta område. De har gjort prognoserna. Jag tror

faktiskt mera på dem än jag tror på fru Jonäng.

Jag tycker att både Bertil Måbrink och Gunnel Jonäng är ute och seglar när de antyder att vi skulle vara beroende av kraftbolaget. Jag måste säga att vi i den kommun som jag kommer ifrån, Bollnäs kommun, har ett mycket gott samarbete med företagen i kommunen. Vi har också lyckats att tillskapa många jobb tack vare det goda samarbetet. Många konkreta förslag som vi jobbar med i kommunen försöker jag arbeta vidare med här i riksdagen. Jag kan nämna att jag fick igenom motionen om att bygga en administrativ byggnad för polisen. Vi fick ett anslag på 33 miljoner av arbetsmarknadsminister Anna-Greta Leijon för att starta bygget tidigare. Jag har tidigare arbetat med att få ett nytt posthus i Bollnäs. Det har jag också lyckats med. Vi har försökt arbeta med sådana här konkreta förslag på det lokala planet och på riksplånet. Utbyggnaden av Edänge är också ett konkret förslag, som ger både energi och jobb.

Sedan talar fru Jonäng om jordbrukare vilkas åkermark skulle förstöras. Det rör sig alltså om mellan 50 och 60 hektar åkermark. Vi har en jordbrukare som ensam har 90 hektar åkermark som han sköter själv. Jag kan inte förstå hur dessa 50 à 60 hektar skulle innebära 8–10 årsarbeten. Då måste man gå långt tillbaka till gamla tider och slå med lie om man skulle behöva så många årsarbeten på ett så litet jordbruk. Det förstår jag inte.

Den stora opinionen är mot utbyggnaden av Mellanljusnan, säger fru Jonäng. Vi utgör också en stor opinion mot utbyggnaden av Mellanljusnan. Men Edänge räknar vi inte till Mellanljusnan. Det gjorde vi inte tidigare i Hälsingland, för Mellanljusnan ligger mellan Ljusdal och Laforsen. Edänge är ju en uppföljning av Arbråsjöarna och ligger mot Arbråsjöarna, som redan nu är reglerade och uppdämda, och alltså starkt påverkade. Ljusdals samhälle bryter alltså Ljusnans lopp med olika påverkan. Sedan fortsätter Ljusnan från Ljusdal Mellanljusnan upp. Så den egentliga Mellanljusnan vill vi skydda.

Bertil Måbrink tog upp handlingsprogrammet. Vad är det för fel med vpk:s alternativa förslag? Ja, jag för min del tycker att de är mycket av fantasiprodukter. För att de skulle vara realistiska borde vpk också ha presenterat ekonomiska kalkyler och fakta omkring det hela. När man tittar på många av dessa förslag kan man tycka att de låter så fina och bra att vi gärna kunde ställa oss bakom dem. Det gäller t. ex. förslaget att man aldrig kan tvinga ett företag att bygga ut om det inte är ekonomiskt lönande och ger någon ekonomisk vinst, men tyvärr har vi i Sverige inte sådan lagstiftning, herr Måbrink, att vi kan fatta sådana beslut ens i riksdagen.

Jag tror att jag bemött de flesta frågor som togs upp.

Herr talman! Jag ber slutligen att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 95 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Först vill jag säga att det var intressant att höra Stig Alftin säga att Edänge inte hör till Mellanljusnan. Det är naturligtvis ett sätt att nonchalera riksdagens beslut. För i den fysiska riksplaneringen finns det

Nr 159

**Måndagen den
3 juni 1985**

Energipolitiken

faktiskt angivet vad som är Mellanljusnan, och dit hör Edänge. Det riksdagsbeslutet gäller faktiskt fortfarande. Därför hör Edänge till Mellanljusnan. Det som är det tragiska i den här frågan är att om man börjar att bygga ut Edänge, finns det stor risk för att man fortsätter en utbyggnad av Mellanljusnan. Mellanljusnan ses i dag som en helhet. Det är stor risk för att det blir en vidare utbyggnad sedan man börjat att bygga ut. Det har sagts av flera här.

Så talade Stig Alftin om invallningen. Stig Alftin säger att han litar på experterna. Man skall naturligtvis lyssna på experterna. Det finns emellertid andra experter som har sett över detta. Nu har i och för sig inte hela förslaget om invallning varit ute på remiss, eftersom det är något nytt som har kommit fram i ett senare sammanhang. Det är beklagligt, eftersom detta alternativ borde ha varit ute på remiss. Detta alternativ får inte sådana effekter som Stig Alftin talar om. En vall på morän ger faktiskt inget skydd.

När Olof Palme och Birgitta Dahl talar om demokrati har jag inte förstått att de med detta menar att det bara är socialdemokraterna som skall tycka lika. Jag har trott att när man talar om bred politisk förankring gällde det flera partier och att många skulle ställa sig bakom ett sådant beslut.

Anf. 96 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Jag skall kortfattat kommentera tre punkter i de betänkan- den som vi nu behandlar.

Frågan om Strängsforsen och dess bevarande börjar på att bli en följetong här i riksdagen. Så fort tillfälle har givits har jag motionsledes framställt förslag om att riksdagen skall fatta beslut om att en gång för alla undanta Strängsforsen från utbyggnad. Detta låter sig göras om den fysiska riksplane- ringen ändras så att Strängsforsen tas med och däri undantas från en utbyggnad. Halsstarrigt har en majoritet av riksdagens bostadsutskott under de tre år jag nu varit ledamot av riksdagen vägrat att vidta denna åtgärd. Utskottsmajoriteten låter sig i stället invaggas i ett lugn, och från den socialdemokratiska sidan säger man ungefär: Lugn, lugn, lita på regeringen.

Samtidigt som detta sker och den majoritet som här skulle kunna fatta ett beslut om undantag för utbyggnad avhänder sig möjligheten att säga nej till en utbyggnad av Strängsforsen fortsätter rävspelet hemma i Värmland, där olika intressen spelas ut mot varandra.

Storbolagen och deras handgångna män och kvinnor utnyttjar den dåliga arbetsmarknadssituationen i Värmland på ett sådant sätt att rena utpress- ningsspelet ibland förs. De säger att om de får bygga ut Strängsforsen kan de tänka sig att satsa pengar i turistprojekt i stället.

Detta är ett cyniskt spel med människors önskan om möjlighet och rätt till arbete och egen försörjning. De möjligheter till näring inom turism som finns i norra Värmland gagnas av att Strängsforsen lämnas orörd. Detta faktum beaktas inte alls av utskottsmajoriteten. Återigen ser vi hur ledande socialdemokrater på Värmlandsbanken och andra springer ifrån sitt ansvar i denna fråga, om vilken de hade så många stora ord att säga under sin tid i opposition.

Den fråga som med rätta ställs hemma i Värmland är: Skall Strängsforsen bli ett nytt Kymmen?

För undvikande av alla möjligheter till detta vill jag yrka bifall till reservation 1 av Tore Claeson i bostadsutskottets betänkande 1984/85:25, vilket innebär att riksdagen beslutar om ett nej till utbyggnad av Strängsforsen.

Kymmen byggdes alltså ut mot en stor opinion. Om Strängsforsen tar riksdagen inget beslut. När det gäller Mangen-Viggen ger riksdagen klartecken till utbyggnad. Utskottsmajoriteten berör inte med ett ord den miljöförstöring denna utbyggnad innebär på grund av den korttidsreglering som skulle bli fallet för Viggensjöarna. Ej heller berör man med ett enda ord de iakttagelser som gjorts om detta område som en reproduktionsplats för utter. Världsnaturfondens pågående utterprojekt är tydligen någonting som inte berör herrarna och damerna i bostadsutskottets majoritet.

Mig berör detta i alla fall, och jag vill därför yrka bifall till reservation 4 av Tore Claeson i bostadsutskottets betänkande 1984/85:25, som innebär att Mangen-Viggen undantas från exploatering.

Herr talman! Så några ord om vindkraften. Sverige är, kan man säga, tillsammans med USA det mest framstående landet när det gäller tekniskt kunnande om vindkraft och då särskilt beträffande större aggregat. Rent närings- och miljömässiga aspekter kan alltså läggas på vikten av att vindkraften ges en framskjuten plats i arbetet med att avveckla kärnkraften.

En utveckling av vindkraften som planeras och stöds av samhället i form av ett vindkraftsprogram i enlighet med reservation 58 av Oswald Söderqvist i näringsutskottets betänkande 1984/85:30 skulle innebära att möjligheter till erfarenheter av vindkraftverk i olika utvecklingsskeden och nykonstruktioner skulle skapas. För att kunna göra kvalitativt riktiga analyser kräver vindkraftsteknologin en tidsrespit, en analysid, på ca 10 år. Också detta talar för en planmässighet från samhällets sida beträffande utnyttjande av den miljövänliga energikälla som vindkraften är. En planmässig satsning på vindkraften skulle också skapa lugn och ro av större mått än i dag runt de arbetstillfällen på KMW i Kristinehamn som delvis grundar sig på en vindkraftsteknologisk utveckling.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 58 i näringsutskottets betänkande.

Anf. 97 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! När jag häromdagen gick hem ifrån talmannens avskedskalas för avgående riksdagsledamöter ropade DN:s löpsedlar ut ett glädjebudskap till mig: Bakslag för regeringen – orörda älvar räddas. Därav blir man naturligtvis glad, eftersom skadeglädjen bor hos varenda oppositionspolitiker – men aldrig får man vara riktigt glad.

Jag trodde först att man äntligen förstått vad naturvårdens företrädare så länge predikat om att utbyggnaden av våra vattendrag nu äntligen fick vara slut. Men det visade sig strax att regeringens bakslag gällde de fyra stora älvarna, om vilkas bevarande riksdagen redan fattat beslut och vilka därför

anständigtvis inte mera borde omfattas av några utbyggnadsplaner, mer eller mindre förberedande.

Jag hade inte tänkt gå upp i den här debatten, eftersom jag visste att Kerstin Ekman hade anmält sig och jag av erfarenhet vet att hennes åsikter ganska väl sammanfaller med mina i sådana här frågor. Jag tyckte därför att det kunde vara nog att instämma med henne. Men hennes lilla spark åt moderaterna gjorde att jag inte kunde instämma som vanligt.

Jag nöjer mig nu med att i den här formen instämma med Kerstin Ekman i allt väsentligt av det hon sade under sitt huvudanförande i vad gäller frågans biologiska sida.

Birgitta Dahl talade tidigare om att vi måste lyssna på våra motparter. Jag håller med henne helt och hållet i det avseendet. Men om Birgitta Dahl själv verkligen har lyssnat nödgas jag konstatera att hennes öron – trots deras stora ungdomlighet – anfäktats av en påtaglig lomhörighet, eftersom hon praktiskt taget helt nonchalerat de överväldigande bevarandebeställningarna och bara hört exploateringsföreträdarna. Jag kan bekräfta vad Tore Claeson sade om det faktum att om en förberedande undersökning för utbyggnad av ett vatten kommit till stånd, dröjer det inte länge förrän grävsopor och dammfästen redan är där, motiverade mer eller mindre med de utgifter som man redan haft för planläggning och inte längre vill ha oräntabla. Jag behöver bara hänvisa till Porsiforsen och Seitevare i Lilla Lule älv. Det var en fråga som jag på salig tredje lagutskottets tid var mycket djupt engagerad i. Nästan alla vattenkraftsanläggningar har sedan den tiden följt ett ganska likartat schema.

Några ord om fritidsfisket, hittills relativt flyktigt berört i den här debatten, trots att åtminstone harrfisket i Edänge lär vara ett av vårt lands bästa.

Den som följt utvecklingen av våra mera kända sportfisken kan knappast ha undgått att märka hur antalet utlänningar har ökat under senare år, inte så underligt sedan våra grannar på kontinenten lyckats att förstöra det mesta av vad de har av vatten. Då söker de sig utomlands. Vi är väl alla glada över att kunna ta emot dem, att kunna visa dem det bästa som vi har. Jag har inga siffror, men jag antar att turistrådet skulle kunna stå till tjänst med mycket intressanta sådana. Gissningsvis skulle en sådan undersökning ge ett överväldigande plus för just det norrländska strömfisket. Ju fler vatten som byggs ut, desto större värde får det lilla antal vatten som blir kvar. Det är en gammal, enkel sanning. Nog ter det sig då mycket egendomligt att vi under sådana omständigheter fortsätter att bygga ut vattnen utan hänsyn till de radikalt förändrade livsformer, med tillhörande rekreation, som vi har fått sedan sekelskiftet, med andra ord utan hänsyn till den otroligt starkt ökade efterfrågan på fritidsfiske. Vi måste mycket snart, medan vi ännu har någonting kvar, få särskilda värderingsberäkningar beträffande inte minst rekreativmomentet. Särskilt till energiministern skulle jag vilja säga att vi behöver speciella värderingsgrunder för de här – om jag vågar använda det uttrycket – litet sidoordnade faktorerna vid utbyggnad av ett vatten. Jag är övertygad om att det även för exploateringsintressena kunde vara av intresse

att ha just sådana båtbadstabeller. Sådana tabeller finns inte nu. Det som finns är mycket godtyckligt. Jag vill lämna detta som ett testamente till energiministern. Som sagt tror jag att det kan vara till nytta både för henne och för hennes eventuella motparter att ha en sådan beräkningsgrund. De båtbadssiffror som vi får fram måste läggas i vågskålen med full tyngd vid beräkningarna. Det gäller vid vartenda utbyggnadsföretag. Det har i allra högsta grad inte bara med det stora kraftverket att göra utan i allra högsta grad också med det mindre.

Rekreationsvärdet blir större ju oftare man kan slå stämpeln vildmark på turistbroschyren. De s. k. put-and-take-vattnen i all ära. De må vara bra för hemmaturismen, men inte är det något kraftigare utslag av någon sorts mellanfolklig solidaritet.

Herr talman! Den här debatten har mycket litet med partipolitik att göra. Den bör kunna skära tvärsigenom. Själv tycker jag att det är glädjande när debatterna blir på det viset. Jag vill framföra min särskilda komplimang till Tore Claeson för det sansade sätt på vilket han har fört hela debatten. Det är så som vi skall föra debatter.

Till sist vill jag yrka bifall till reservation 5 i bostadsutskottets betänkande 25 och beträffande motiveringen till reservation 6 – i övrigt bifall till alla de reservationer där moderata samlingspartiet förekommer.

Anf. 98 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Det var i förmiddags när den energipolitiska debatten befann sig i ett helt annat skede som jag började känna ett behov av att anmäla mig på talarlistan – medveten om att jag riskerade att hamna mitt i Edändeforsens brus. Jag tänkte att det kunde vara lämpligt att sluta där vi började. Nu blir det tydligen inte så, utan forsen brusar vidare även efter mitt anförande.

Moderaternas Per-Richard Molén bredde på med sitt tal om den påstådda splittringen inom socialdemokratin beträffande kärnkraftsavvecklingen. Han sög på orden som på den godaste karamell, och det var säkert behagligare än att bita i det sura äpple som heter borgerlig splittring.

Det finns, tycker jag, ingen anledning att dölja det faktum att uppfattningarna om kärnkraften har gått, och fortfarande går, tvärs igenom partierna och även över partigränserna. Det brukar ju vara huvudskälet till att man har folkomröstning i en fråga – så var det även 1980.

Jag anser mig ha en ganska god – för att inte säga mycket god – uppfattning om vad en viktig grupp inom socialdemokratin tycker, nämligen kvinnorna. Jag tror mig också kunna tala för de andra två s. k. sidoorganisationerna i partiet – de kristna socialdemokraterna och SSU. Bland våra medlemmar fanns det en stor majoritet som förespråkade och röstade för något av avvecklingsalternativen. Jag har utomordentligt svårt att tro att de skulle ha ändrat uppfattning. Men det må egentligen vara hur som helst med den saken.

I dag gäller frågan hur vi skall fullfölja folkomröstningsresultatet. Jag vill påstå att man i kvinnoförbundet, i broderskapsrörelsen och i SSU har ett krav på hundra procentig respekt för den majoritet för avveckling av kärnkraften

som folkomröstningen gav uttryck för och som det fortfarande uppenbarligen finns en majoritet för inom den svenska opinionen.

Vilket slags regering skall man då lita till om man vill fullfölja folkomröstningens resultat? Var finns sammanhållningen och beslutsamheten i det avseendet? Ja, svaret är så tydligt som det någonsin kan bli efter dagens debatt, där den borgerliga splittringen framstår i all sin nakenhet.

Till sist. Då och då under den tid framöver som vi har på oss för att, som vi har bestämt, avveckla kärnkraften kommer vi att få ta del av olika opinionsmätningar om inställningen till kärnkraften. Det kan vara intressant. Det tycks ju finnas människor som i all oändlighet är roade av att bolla med olika procenttal – det må gälla procent av befolkningen eller av partierna. Men för oss politiker vore det sanslöst att försöka ändra energipolitiken i takt med eventuella små svängningar i opinionen. Det går nämligen inte. Man måste bestämma sig nu och börja arbeta bestämt mot ett mål i framtiden.

Nu har vi i det här landet bestämt oss, och nu gäller det att hitta alternativen. EK 81 har visat att det är möjligt att hitta alternativ. Nu startar vi upp ett målmedvetet arbete. Målet är avveckling år 2010.

Vi socialdemokrater håller det för självklart att vi skall ha en regering som arbetar i den riktningen, och det har vi också.

I detta anförande instämde Anna Lindh och Evert Svensson (båda s).

Anf. 99 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill faktiskt bara göra en kommentar till Iris Mårtenssons senaste inlägg här. Det är synd att det var ett demagogiskt inlägg. Hon sade nämligen: Ja, det är bra att man kan meddela Ljusdals byggnadsarbetare att det är besinningslöst att ge dem arbete. Jag tycker faktiskt inte att debatten skall föras på den nivån. Jag bad Iris Mårtensson om ett svar beträffande den alternativa vattenkraftsutbyggnadsplan som jag presenterade här och som skulle ge Gävleborgs län 720 årsarbeten. Hon svarar alltså med ett demagogiskt inlägg. Jag vill bara notera det.

Sedan säger Stig Alftin att det blir relativt små ingrepp i naturen om man bygger ut Edänge. Ja, det kan Stig Alftin säga – han måste väl försöka hävda det. Men alla de stora tunga remissinstanserna, som begriper sig på naturen, har uttalat sig emot en utbyggnad av Edänge, därför att det blir så oerhört kraftiga ingrepp och så stor förstöring av oersättliga naturvärden. Jag föredrar faktiskt att tro mer på dessa instanser än på Stig Alftin.

Vidare säger Stig Alftin att Bertil Måbrink väl måste presentera några ekonomiska kalkyler för det alternativ han föreslår. Jag skall då ge ett exempel. För Edeforsen skulle enligt vattenkraftsberedningen investeringskostnaderna bli 2:30 kr. per kWh. Men aktieägarna i Helsingekraft vill icke betala mer än 2 kr. – i annat fall gör de inga investeringar. De skall ju tjäna en massa pengar, och det är aktieägarna i Helsingekraft som Stig Alftin ställer upp för. De kan väl betala 2:30. Men Stig Alftin måste väl också räkna in förstörelsen av naturvärdena. Det gör inte storfinansen.

Sedan hör det till saken att statliga Vattenfall har sagt att man gott kan sträcka sig till 3 kr. per kWh; man säger sig kunna bära den kostnaden.

Varför skall Stig Alftin lägga sig platt till marken för storfinansintressena när det gäller Edänge? Det är alldeles obegripligt. Men det är väl den ideologi han representerar, vad jag förstår.

Självfallet, Iris Mårtensson, ställer vi upp på linje 2:s krav på att överföra vattenkraften och energiproduktionen i samhällets ägo. Men ni har ju inte verkställt det. Jag vet inte hur Iris Mårtensson gjorde förra året när vi behandlade min motion om att Helsingekraft skulle överföras i samhällets ägo. Visst vill vi göra det, säger Iris Mårtensson. Men det räcker ju inte med ord, utan ni måste också ställa upp och förverkliga vad ni sade i samband med kärnkraftsomröstningen 1980.

Till dess har vi föreslagit ett skonsammare alternativ när det gäller vattenkraftsutbyggnaden i Gävleborgs län. Men det vill inte Stig Alftin och Iris Mårtensson ställa upp på.

Broderskaparna har sagt nej till utbyggnad av Edänge. SSU i norra Hälsingland har sagt nej. Anna Lindh har skrivit till Rädde Ljusnan och sagt att hon ställer upp på regeringens proposition. Hon går alltså också emot bostadsutskottets majoritet. Den socialdemokratiska kvinnoklubben i Ljusdal har sagt att den inte passivt tänker vara någon åskådare till ett genomförande av Iris Mårtenssons förslag om en utbyggnad av Edänge. Där är det också fritt fram för de socialdemokratiska kvinnorna att gå emot Iris Mårtensson, vilket flera av dem tydligen kommer att göra. Även inom socialdemokratin i Gävleborgs län är det en splittrad opinion – det må vi ha klart för oss.

Anf. 100 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Vi märker nu att Bertil Måbrink inte talar till kammaren utan till sina anhängare på läktaren.

Om inte Bertil Måbrink vore så väldigt självupptagen, skulle han kanske ha läst de motioner vi väckt. Det har väckts en motion, som även jag undertecknat och där vi skrivit att vi vill ha kraftdistributionen i samhällets ägo. Varför vill vpk socialisera vattenkraften och varför vill vi göra det? Som det är i dag sitter vi i händerna på kraftbolagen; vi äger inte vattenkraften. Så länge vi inte kan socialisera vattenkraften kommer vi inte att kunna få den effektivisering till 48 GWh som vpk förordat i det här fallet. Det kommer inte till stånd.

Jag vill också poängtera att jag själv satt i vattenkraftsberedningen. Där skriver man att det inte heller är säkert att en utbyggnad av Edeforsen kommer till stånd inom en tioårsperiod. Det var något liknande vi hade skrivit.

Visst är det väl ynkligt att vpk inte ställer sig bakom Byggnadsarbetareförbundets avdelning i Hälsingland då det gäller sysselsättningskapande åtgärder. Det tycker jag är riktigt skrämmande. Men med säkerhet kommer det röda Gävleborg efter den här debatten att bli ännu rödare utan vpk.

Anf. 101 STIG ALFTIN (s):

Herr talman! När man lyssnar till Bertil Måbrink får man klart för sig att det är en ny diktsamling han försöker presentera för oss när han talar om aktieägarna, storfinansen och att vi skulle gå deras ärenden. Verkligheten är att vi ställer upp på våra egna partiorganisationer i länet, på de fackliga organisationerna, på LO-distriktet och på alla dem som vi har haft kontakt med när det gäller jobben och energin. Inte minst energin anser vi motionärer vara viktig. Vi tycker att Sverige behöver mer el. Vi vet att Edänge ger en energimängd av 119 GWh. Det är en energi som förbrukas lokalt och distribueras i Hälsingland. Hälsingekraft har ingen distribution utanför vårt landskap. Man har byggt upp ett ledningsnät och satsat hårt på detta ledningsnät i vår glesbygd och ute i våra finnskogar. Folk står i kö för att kunna dra in el och ersätta miljöfarlig olja.

Detta område har mycket liten besöksfrekvens, det känner ju vi till som är intresserade av miljöfrågor och fiske, bor intill Ljusnan och har erfarenhet av utbyggnad. Det finns så många vackra och fina områden i Ljusnandalen, varför skall vi behöva hänvisa människorna till just det här området om de söker en trevlig fritidsmiljö?

En utbyggnad påverkar också miljön i positiv riktning på många områden. Det ger t. ex. ett högre lågvattenstånd i Ljusnandalen, där det i dag är grunt och där sandbankarna sticker upp. Vi får ett normalvattenstånd som är 30 centimeter över lågvattenståndet. Vi får ett ca 60 centimeter lägre högvattenstånd än när det är vårflod. De här åtgärderna ger bättre vattenstånd och bättre vattenkvalitet i närliggande sjöar, Kyrksjön och Hybosjön. Det inkräktar inte på turismen enligt den utredning som gjordes om Ljusnandalen 1980. Där finns en redovisning som säger att utbyggnaden av Edänge inte skulle påverka turismen i Ljusnandalen. Det begriper vi allihop som bor där, för det är inga turister som åker till Edänge. En utbyggnad medför vägförbindelse över älven i stället för den nuvarande vintervägen. En utbyggnad tillstyrks av länsstyrelsen och dess naturvårdsenhet, av riksantikvarieämbetet, arbetsmarknadsstyrelsen m. fl. Den ger nyttigt tillskott av investeringar och arbetstillfällen, 250 årsjobb, flera miljoner i skatteinkomster, jobb till småföretag och entreprenadföretag. Jag kan inte förstå varför riksdagen inte skulle ställa sig bakom det förslag som vi har i vår motion. Jag tycker bostadsutskottets ställningstagande är bra och jag ber att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 102 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Vi skall väl inte förlänga den här debatten – det börjar bli värre och värre. Jag fattade Stig Alftin som om han ville jaga turisterna från Ljusdal. Det kanske bör noteras.

Till Iris Mårtensson: I första hand talar jag till Iris Mårtensson och försöker att i den sista skälvande minuten få henne att ta sitt förnuft till fånga. Självfallet talar jag för att bevara värdefulla naturvårdsområden i Mellanljusnan. Det är min huvuduppgift. Jag sneglar inte på valet och valresultatet, det vill jag i ärlighetens namn säga till Iris Mårtensson. Den typen av debatt

tänker jag inte ge mig in i. Jag talar självfallet också för en stor och kraftig opinion inte bara i Ljusdal och dess omnejd och i Gävleborg utan i hela landet. Och det skäms jag inte för. I stället borde Iris Mårtensson skämmas för sin argumentation, som är på bottennivå.

Nr 159

Måndagen den
3 juni 1985

Energipolitiken

Anf. 103 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! När man ber en motståndare att skämmas, då är debatten på fel nivå. Jag skulle vilja säga att det är mycket lättare att inte kämpa för sin övertygelse, att ge vika, att låta sig skyddas av de mångas synpunkter även om det känns fel. Alltför många väljer den tryggheten i stället för kampen för sin övertygelse. Det har inte jag gjort, herr talman!

Anf. 104 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill bara säga att när man som debattör använder en sådan argumentation som att vi inte vill ge arbetslösa byggnadsarbetare i Ljusdal och norra Hälsingland jobb, då har man kommit till en sådan nivå att man bör skämmas. Jag upprepar det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Näringsutskottets betänkande 30

Mom. 1 (riktlinjer för den långsiktiga energipolitiken)

Först biträdades reservation 1 av Sten Svensson m. fl. med 78 röster mot 45 för reservation 2 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson. 169 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 173 röster mot 74 för reservation 1 av Sten Svensson m. fl. 45 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (urdrifftagande av kärnkraftverken)

Först biträdades reservation 3 av Sten Svensson m. fl. med 76 röster mot 59 för reservation 4 av Ivar Franzén m. fl. 157 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Sten Svensson m. fl. – genom uppresning.

Mom. 4 (riktlinjer för energianvändningen)

Utskottets hemställan bifölls med 200 röster mot 46 för reservation 8 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson. 33 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (utredning om eleffektivitet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (hushållningsplan för elanvändningen)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 14 för reservation 10 av Oswald Söderqvist. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (kommunal energiplanering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Sten Svensson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (transport av kärnämnen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (byte av ånggeneratorer vid Ringhals 2)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 59 för reservation 25 av Ivar Franzén m. fl.

Mom. 26 (utförsel av utrustning och teknologi på kärnenergiområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 59 för reservation 28 av Ivar Franzén m. fl.

Mom. 28 (antalet reaktorer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Sten Svensson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (anläggning för slutförvaring av låg- och medelaktivt avfall)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 14 för reservation 38 av Oswald Söderqvist. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 37 (vattenkraftsutbyggnaden på lång sikt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (förstudier rörande de fyra huvudälvarna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Nils Erik Wååg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (förstudier rörande vissa skyddade älvar)

Först biträdades reservation 44 av Erik Hovhammar m. fl. med 76 röster mot 73 för reservation 45 av Olof Johansson m. fl. 139 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 143 röster mot 74 för reservation 44 av Erik Hovhammar m. fl. 75 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 50 (utveckling av vindkraft)

Först biträdades reservation 57 av Hugo Bergdahl med 28 röster mot 16 för reservation 58 av Oswald Söderqvist. 247 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 56 av Olof Johansson och Ivar Franzén – som ställdes mot reservation 57 av Hugo Bergdahl – genom uppresning.

Därpå biträdades reservation 55 av Erik Hovhammar m. fl. – som ställdes mot reservation 56 av Olof Johansson och Ivar Franzén – genom uppresning.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 55 av Erik Hovhammar m. fl. – genom uppresning.

Nr 159

Måndagen den
3 juni 1985

Mom. 64 (stöd för åtgärder för att minska utsläpp av miljöstörande ämnen vid förbränning av avfall)

Utskottets hemställan bifölls med 217 röster mot 74 för reservation 76 av Olof Johansson m. fl.

Energipolitiken

Mom. 68 (fortsatt oljeanvändning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 82 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 77 (stöd till inhemska bränslen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 92 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 80 (introduktion av alternativa drivmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 45 för reservation 95 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson.

Mom. 87 (tekniskt forskningsråd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 99 av Staffan Burenstam Linder m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 88 (anslag till Energiforskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 101 av Tage Sundkvist m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 91 (torvprojekt)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 14 för reservation 103 av Oswald Söderqvist.

Mom. 94 (vissa åtgärder för omställning av energisystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 110 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 27

Mom. 1 (regeringens förslag)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservationerna 1 av Tage Sundkvist m. fl. och 2 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 2 (allmänna riktlinjer för en senare lagstiftning om torvfyndigheter)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 3 av Staffan Burenstam Linder m. fl.,
dels reservation 4 av Tage Sundkvist och Per-Ola Eriksson,
dels reservation 5 av Oswald Söderqvist,
bifölls med acklamation.

Mom. 3 (undersökningskoncession)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (kommunalt företräde att erhålla koncession)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande 25

Mom. 2 (Strängsforsen)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 14 för reservation 1 av Tore Claeson.

Mom. 3 (Klippen och Fliseryd)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 33 för reservation 2 av Kerstin Ekman och Tore Claeson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (Hårkan)

Utskottets hemställan bifölls med 215 röster mot 75 för reservation 3 av Birgitta Hambræus m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6–9 (Råneälven m. fl. projekt)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 14 för reservation 4 av Tore Claeson.

Mom. 10 (Edänge)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 210 röster mot 77 för hemställan i reservation 5 av Birgitta Hambræus m. fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 6 av Rolf Dahlberg m. fl. – godkändes med acklamation.

Mom. 11 och 13 (Hylströmmen och Hamre)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Kerstin Ekman och Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Nr 159

Måndagen den
3 juni 1985

Mom. 14 och 15 (vissa projekt i Gävleborgs län)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 15 för reservation 8 av Tore Claeson.

Energipolitiken

Mom. 16 (Ammeråns överledning)

Utskottets hemställan bifölls med 217 röster mot 75 för reservation 9 av Birgitta Hambræus m. fl.

Mom. 17 (särskild redovisning angående Ammeråns överledning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 50

Mom. 1 (riktlinjer för energianvändningen såvitt avsåg energibeskattningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl.,
dels reservation 2 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson,
bifölls med acklamation.

Mom. 2 (kol)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl.,
dels reservation 4 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson,
bifölls med acklamation.

Mom. 3 (naturgas)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 59 för reservation 5 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 b (mindre kraftverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Stig Josefson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 a (dispens från produktionsavgiften på vattenkraft)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 2866 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 5 b (en höjning av nuvarande produktionsavgift på äldre vattenkraftverk m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 15 för motion 457 av Paul Lestander. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (avkopplingsbara elpannor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (etanol)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 60 för reservation 8 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson.

Mom. 8 (blyfri bensin)

Reservation 9 av Knut Wachtmeister m. fl. bifölls med 148 röster mot 143 för utskottets hemställan. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 9 (bilar med avgasrening)

Reservation 10 av Knut Wachtmeister m. fl. bifölls med 148 röster mot 142 för utskottets hemställan.

Mom. 10 (ett skatte- och avgiftssystem mot förurning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 2784 av Lars Werner m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (flygbränsle)

Först biträdde reservation 11 av Knut Wachtmeister m. fl. med 144 röster mot 15 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 2902 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 132 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 158 röster mot 134 för reservation 11 av Knut Wachtmeister m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Talmanen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

8 § Föredrogs

näringsutskottets betänkanden

1984/85:32 om statliga företag och

1984/85:38 om anslag m. m. på tilläggsbudget III inom industridepartementets område (prop. 1984/85:125 delvis).

Kammaren biföll talmannens förslag att ärendena skulle avgöras efter endast en bordläggning.

Näringsutskottets betänkanden 32 och 38 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså näringsutskottets betänkande 32 om statliga företag.

Måndagen den
3 juni 1985

Statliga företag

Statliga företag

Anf. 106 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! I Svenska Varvs årsredovisning för 1983 – en färgglad broschyr med glättat papper – gör Roine Carlsson, det ansvariga statsrådet, en genomgång av skälen för att ha statliga företag. Han anför i huvudsak tre olika skäl för att det skall finnas statliga företag. För det första gäller det regionalpolitiska skäl. För det andra gäller det försörjningspolitiska skäl. För det tredje gäller att staten kan behöva gå in för att rekonstruera särskilt stora företag, där stor uthållighet och stora kapitalresurser erfordras.

Dessa tre skäl har debatterats många gånger. Vi har även på moderat håll ansett att det i vissa regionalpolitiska frågor, t. ex. av typen Kiruna, under vissa omständigheter kan vara nödvändigt att ha statliga företag för att klara viktiga sysselsättningspolitiska mål.

När det gäller försörjningspolitiken har vi däremot sagt att vi tycker att det är riktigare att lägga ut någon form av anbud för produktion som det av försörjningspolitiska skäl är viktigt att bibehålla inom landet.

När det gäller det tredje skälet – rekonstruktion av stora kapitalkrävande företag med stort risktagande – har vi under olika regeringar varit med om att ta ansvaret för att omdana och rekonstruera stora företag under socialt acceptabla former.

Om de tre historiska skäl statsrådet Roine Carlsson anför för statligt företagande har alltså inte nämnvärd oenighet i sig rått.

Däremot gör statsrådet längre fram i samma årsredovisning följande uttalande: "För statliga företag gäller precis samma villkor som för andra företag." Med detta uttalande gör statsrådet Carlsson i princip helt klart att det inte finns några bärande skäl – förutom de nämnda – för att bibehålla statliga företag i statlig ägo.

Det råder inget som helst tvivel om att de flesta privata företag konkurrerande med statliga företag har visat bättre ekonomiska utfall. De har visat större flexibilitet och större effektivitet. Man har lyckats hålla politisk inblandning utanför, och man har drivit företagen på mer strikt företagsekonomiska villkor än vad som varit fallet med motsvarande statliga företag.

Vi tycker att risken för statlig inblandning i statliga företag är ett starkt skäl för att begränsa det statliga ägandet av företagen. Vi tycker också att ett starkt skäl för en privatisering av statliga företag är den statsskuldsituation som Sverige i dag befinner sig i.

Många företag med stora ekonomiska problem säljer ofta ut olika former av lågförräntande substansstillgångar för att på det sättet kunna lätta på

skuldbördan och minska räntekostnaderna. Vi anser att statsmakten på ungefär samma sätt skulle kunna sälja av vissa av de statliga företagen som ger utomordentligt små tillskott till den svenska statskassan. På det sättet skulle vi kunna minska budgetunderskottet och möjligen amortera en del av de stora skulder som staten i dag brottas med.

Vi anser även att det finns ett tredje starkt skäl för privatisering av statliga företag. Vi anser att en privatisering av statliga företag bör kunna samordnas med en betydande ägandespridning för att öka aktieägandet i det svenska samhället och skapa ett brett aktieägarande i de nuvarande statliga företagen. På det sättet kan vi åstadkomma en reell ägandespridning.

Dessa tre skäl – att få bättre fungerande företag med minskat politiskt inflytande, att banta statsskulden och att sprida ägande – är tre centrala argument för privatisering. Vi anser att resultaten för det statliga företaget under de senaste 15 åren gör att vi har mycket bra på fötterna när vi ställer kraven på privatisering.

Under det senaste året har det ansvariga statsrådet talat om det utomordentligt goda ekonomiska utfallet för de statliga företagen. Jag vill inte ge honom rätt på särskilt många punkter i det avseendet.

Visserligen har Svenskt Stål och LKAB visat vinster. Men det är helt uppenbart att de vinsterna icke är tillfredsställande och att man kommer att få det besvärligt att klara kommande reinvesteringar för att bibehålla nuvarande produktionskapacitet – detta trots att man fått utomordentligt stora avskrivningar från statskassan av befintliga tillgångar. Lönsamheten bör alltså öka i båda dessa företag, för att man långsiktigt skall kunna överleva.

Det är i och för sig riktigt när Roine Carlsson säger att televerket, postverket, Vattenfall och några av de andra affärsdrivande verken med olika former av monopolinslag fortfarande ger mycket positiva resultat. Men detta är i sig ingen nyhet och ingen förändring av den situation som har rått för de statliga företagen tidigare.

Det finns däremot statliga företag som fortfarande visar avsevärt dåliga resultat. Om vi går till gamla Statsföretag, Procordia, kan vi finna att dotterbolaget gamla Svenska Tobaksmonopolet visar större positivt resultat än hela företagsgruppen i sig. Resultatnivån i Procordia får med andra ord anses vara helt otillfredsställande, och avkastningen på arbetande kapital uppgår förmodligen inte till mer än hälften av vad man borde kunna kräva av en sådan företagsgrupp.

Att Svenska Varvs resultat är utomordentligt dåligt för det gångna året har väl alla kunnat notera i pressen. Med en förlust på över 1 000 milj. kr. har man tvingats stämpla ner aktiekapitalet till hälften för att undgå likvidationsplikt enligt aktiebolagslagen. Man finner ganska snart att statliga företags lönsamhet inte är någonting att skryta med.

Zenit Shipping AB har jag tidigare debatterat ett antal gånger i denna kammare. Trots kapitaltillskott på 3 000 milj. kr. sedan starten på egen hand 1982 och trots att riksgälden gått in med ytterligare 1 100 milj. kr. är förmodligen Zenit Shipping AB, Västeuropas största statliga rederi, likvida-

tionspliktigt i dessa dagar. Dvs. de statliga företagen visar inte upp några lysande resultat. Det är snarast en tidvis skicklig och framgångsrik marknadsföring från regeringens sida som fått det att verka som om de statliga företagens resultat skulle vara mycket bra. Själv skulle jag snarast vilja kalla marknadsföringen otillbörlig eller en skrytvals.

I näringsutskottets betänkande 32 behandlas en rad delar av det statliga företagandet. Vad avser de statliga affärsverken anser vi att deras verksamhet skall utsättas för konkurrens, att de delar som inte är myndighetsutövning bör drivas i bolagsform för att om möjligt kunna privatiseras eller i alla fall kunna öppnas för ägandespridning i den mån man finner det vara lämpligt.

I fallet affärsverket FFV har utskottets borgerliga ledamöter enhälligt sagt ifrån att man anser att bolaget omgående bör ombildas till aktiebolag för att ge det likvärdiga möjligheter att konkurrera med motsvarande privata företag.

Vad avser affärsverken domänverket och Vattenfall har vi ställt upp klara entydiga krav på privatisering av delar av substansstillgångarna. Vi menar att domänverket bör sälja skogs- och jordbruksfastigheter för ungefär 400 milj. kr. per budgetår under ett antal år framåt. För Vattenfalls del har vi ansett att ett antal av de krafttillgångar som finns – huvudsakligen vattenkraft – bör kunna privatiseras planenligt under ett antal år i framtiden.

Vi har ställt upp ett mål för de statliga företagen totalt sett. Man bör genomföra privatiseringar i storleksordningen minst 3 000 milj. kr. per år. Vi anser det vara ett realistiskt mål, ett mål som väl kan uppfyllas genom de olika metoder som vi har föreslagit i utskottets betänkande. Vi tänker då inte bara på börsintroduktioner och direktförsäljningar, utan det finns en rad andra möjligheter att bredda ägandet och effektivisera företagen i sig.

I en annan reservation behandlar vi Sveriges Investeringsbank. Vi tycker i likhet med många andra företrädare att denna bank, med den fungerande kapitalmarknad Sverige fått under de senaste 5–10 åren, har överlevt sig själv. Det behövs ingen särskild statlig investeringsbank för särskilt riskfyllda placeringar. Det finns i dag en fungerande kapitalmarknad där man är beredd att satsa även i riskfyllda projekt, och följaktligen föreslår vi att Investeringsbanken skall avvecklas.

Vi har även tagit upp Göta Kanalbolag vid behandlingen av ett par motioner. Vi tycker att det är tråkigt att regeringen inte tagit fasta på de förslag som har funnits från Göta Kanals Vänner på en privatisering och kommersialisering av kanalen för att marknadsföra den på ett mer effektivt sätt och utnyttja den som turistattraktion, som någonting positivt. I stället har man lagt in den i domänverket för någon form av långsiktig förvaltning utan offensiva satsningar.

I behandlingen av Zenit Shipping AB har vi upprepat tidigare krav på en snabb avveckling i stället för en utbyggnad, som de kommunistiska motionärerna föreslår.

Det statliga företagandet har utan något som helst tvivel misslyckats under denna mandatperiod. Man har satsat mellan 14 000 och 16 000 milj. kr., och det vi i dag bevittnar i praktiken är att dessa enorma penningbelopp inte har

räckt ända fram, utan man har redan under denna vår tvingats gå till riksgälden för att få kapitaltillskott till Zenit Shipping AB, att Svenska Varv tvingats stämpla ner aktiekapitalet och att Zenit ånyo förmodligen är likvidationspliktigt. Det är därför vi föreslår en ny strategi, som skall innebära sanering av de befintliga krisföretagen. Man skall försöka återfå en del av det statskapital som tvingats åtgå för dessa saneringar genom att göra en systematisk privatisering av statliga företag för att kunna sprida ägandet, effektivisera företagen och därmed även kunna minska budgetunderskottet.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationerna i näringsutskottets betänkande nr 32.

Anf. 107 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! I sitt betänkande 1984/85:32 behandlar näringsutskottet bl. a. principerna för statlig affärsverksamhet. Vi i centern anser att ett statligt ägande aldrig får bli ett självändamål. Det finns i ett flertal fall konkreta skäl för statligt ägande. Det gäller t. ex. väsentliga delar av SJ och postverket. I övrigt måste självfallet målsättningen vara att ägande och företagsform så långt som möjligt skall främja en effektiv verksamhet och en god service till dem som berörs av verksamheten. Med detta synsätt är det naturligt att kontinuerligt pröva om statligt ägande nu och framgent är den bästa verksamhetsformen för en rad verksamheter. Det är centerns medvetna strävan att alltid verka för ett bättre resursutnyttjande som är vägledande också i prövningen av försäljningen av statliga företag. Särskilt angeläget är att olika verksamhetsformer, privata, kooperativa och statliga, får möjlighet att verka på så lika villkor som möjligt. Därför lägger vi stor vikt vid att statliga företag inte genom monopol kan skaffa sig fördelar i närstående affärsverksamhet.

Herr talman! Jag tycker det är viktigt att notera den grundläggande enighet som finns i näringsutskottet om att försäljning av statliga företag är en möjlighet som noga måste prövas. Socialdemokraterna vill göra det utifrån något annorlunda värderingar än de icke socialistiska partierna, men det finns en betydande samstämmighet avseende konkreta åtgärder och möjligheter. Detta lär betyda att oavsett vilken majoritet som kommer att ha regeringsmakten efter höstens val, så kommer frågan om försäljning av statliga företag att vara aktuell.

Socialdemokraterna i utskottet ifrågasätter försäljningens statsfinansiella betydelse, och självfallet påverkas denna av försäljningssätt och försäljningspris. Vikten av en välplanerad försäljning betonas också i hög grad av oss reservanter. Även här tycks alltså finnas en betydande intressegemenskap, och vad som krävs för verkligt breda lösningar är att utskottsmajoriteten – socialdemokraterna och vpk – gör en påtaglig ytterligare nedskrivning av sina socialiseringssträvanden till förmån för effektivitet och landets ekonomi.

Två konkreta försäljningar behandlar utskottet i särskild ordning. Det gäller domänverket och Vattenfall. Försäljningen av fastigheter som är i domänverkets ägo har bl. a. till syfte att på ett positivt sätt komplettera bondeskogsbruket, vilket i flertalet fall medför ett bättre resursutnyttjande.

De icke-socialistiska partierna är eniga i bedömningen att en försäljning av statens vattenkraft innebär möjligheter till mycket betydande och långsiktiga besparingar i statsbudgeten och samtidigt ett bättre nyttjande av den värdefulla vattenkraften.

Det är denna gemensamma och grundläggande bedömning som är grunden för vår begäran att regeringen snarast skall utarbeta ett konkret förslag avseende försäljningen av vattenkraften.

Utskottsmajoriteten målar – med stöd av en PM från Vattenfall – en skräckbild av vad som skulle hända vid en försäljning enligt de riktlinjer som anges i centerns partimotion.

Detta ger mig anledning till följande synpunkter och kommentarer.

Centerpartiets förslag i motion 1984/85:2070 om försäljning av statens vattenkraftstillgångar har som primärt syfte att en betydande del av statens korta upplåning skall ersättas genom emission av vattenkraftsaktier, i första hand för hushållens sparande. På detta sätt ersätts korta dyra lån med ett långsiktigt sparande med låg direktförräntning men med en betydande och säker värdestegring. Därigenom kommer budgetunderskottet på längre sikt att reduceras genom minskade statsskuldräntor. Därtill kommer andra positiva effekter som kan medverka till lägre inflation och lägre räntenivå till fördel för såväl den enskilde som för landet.

Flera olika vägar utöver traditionell introduktion på börsen bör användas vid försäljningen av vattenkraftsaktier. Det är av stor betydelse att vattenkraftsaktierna kan få en speciell ställning som folkaktier med ett mycket brett ägande och att de kan betraktas som ett realistiskt placeringsalternativ för köpare av statsobligationer.

En organisatorisk uppdelning av Vattenfalls verksamhet enligt centerpartiets förslag kan rätt utnyttjat medföra betydande effektivitetsvinster och ett långsiktigt bättre utnyttjande av skilda energiresurser. Den nödvändiga samordningen av elproduktion och elanvändning i Sverige och i Norden anser vi kunna ske genom KÄRNSTAM-bolaget enligt den redovisning vi gör i vår partimotion.

Vattenfall hävdar i en promemoria som redovisas i det betänkande vi nu behandlar att centerpartiet har övervärderat vattenkraften och att betydande elprishöjningar blir nödvändiga om förslaget i motionen genomförs. Det är anmärkningsvärt hur olika Vattenfalls beräkningar och värderingar utfaller i olika situationer. När Vattenfall begärde ersättning för sin medverkan i uppgörelsen om ersättning för utebliven utbyggnad av Sölvbacka strömmar, ett ärende som vi behandlade i näringsutskottets betänkande 1981/82:39, redovisades beräkningar som i dagens penningvärde skulle ge ett totalt värde på statens vattenkraft av ca 200 miljarder kronor. I dag hävdar Vattenfall att en fjärdedel av detta belopp är ett högt värde.

Lika motsägelsefulla är Vattenfalls påståenden om att Forsmark 3 är en lönsam investering utan kostnadshöjande effekt på elpriset och att ett vattenkraftspris på ca 1:60 kr. per kWh och år skulle vara starkt prishöjande. Orimligheten i Vattenfalls resonemang framgår tydligt av att Forsmark 3 har kostat mer än 1:60 kr. per kWh och år att bygga och därtill har 5–6 gånger så

hög driftskostnad som vattenkraften.

Sammanfattningsvis hävdar vi att centerpartiets förslag inte behöver innebära en högre elprisnivå än om nuvarande ägande av och organisation för Vattenfall bibehålls. Tvärtom föreligger i ett längre perspektiv goda förutsättningar för totalt sett lägre energikostnader för konsumenterna vid en uppdelning av Vattenfall enligt centerns förslag.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag yrka bifall till samtliga reservationer där Tage Sundkvists och mitt namn finns med.

Anf. 108 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! I det här betänkandet redovisas ställningstaganden när det gäller statlig företagsamhet. Jag föreställer mig att de olika uppfattningarna inte precis slår ner som en bomb bland kammarens ledamöter. Det är med andra ord väl kända ståndpunkter, som med en viss regelbundenhet ventileras i riksdagen. Det hindrar inte att diskussionerna är meningsfulla och nyttiga såväl för oss politiker som för dem som direkt ansvarar för de olika verksamheterna. Det är framför allt värdefullt att gränserna för statlig affärsverksamhet ständigt utsätts för kritisk granskning.

Jag tänker den här gången ägna större delen av min tid åt affärsverken. Det har ju stormat ganska ordentligt kring några av dem på senare tid, och med debatten har följt en mängd frågor, ofta av principiell natur. De har bl. a. gällt affärsverkens egentligen helt omöjliga ställning som dels myndighet, dels affärsdrivande verk, dels i flera fall dessutom administratör av ett monopol. Mellan de här funktionerna finns det inga vattentäta skott. Det är enligt min uppfattning tveksamt om det över huvud taget går att åstadkomma en tillförlitlig avgränsning.

Att affärsverken i så stor utsträckning har aktualiserats i debatten under senare år hänger i första hand samman med en aktiv marknadsföring med syfte att, på ett ofta mycket offensivt sätt, slå sig in på konkurrensutsatta marknader.

Vid ett första påseende kan detta tyckas ligga väl i linje med de krav ägaren bör ställa på effektivitet och lönsamhet, men vad man då glömmer är att affärsverkens delvis nya sätt att arbeta gör det absolut nödvändigt att finna former för en avgränsning mellan den verksamhet som sker i monolets form, den som bedrivs i egenskap av myndighet och, för det tredje, den som är konkurrensutsatt. Som organisationen nu fungerar finns det en uppenbar risk att utgifterna bokförs på myndighetsutövningen och inkomsterna på affärsverksamheten. Lika nära till hands ligger att använda överskott från den monopolskyddade verksamheten för offensiver in på konkurrensutsatta sektorer.

Från liberal utgångspunkt kan det här förhållandet inte accepteras. Alla former av konkurrensbegränsning utgör på sikt en allvarlig fara för samhälls-ekonomi.

Folkpartiet anser vidare att följande principer bör vara vägledande för reformer inom den statliga affärsverksamheten.

För det första: All myndighetsutövning måste helt skiljas från affärsverksamhet.

För det andra: Monopolinslagen i affärsverken kan i stor utsträckning slopas. De motiv som möjligen en gång funnits håller inte längre. Det gäller t. ex. för televerket, där bl. a. den tekniska utvecklingen talar emot monopolställningen. Vi menar att tiden nu är mogen att införa fri konkurrens för all telemateriel som kan pluggas in på nätet. Däremot skall televerket ha kvar myndighetsansvaret och bl. a. se till att vi har ett fungerande telenät. Den konkurrensutsatta delen av televerkets verksamhet bör omvandlas till ett eller flera självständiga bolag, som sedan helt eller delvis kan privatiseras.

Samma tillvägagångssätt kan i stor utsträckning tillämpas också för SJ och posten.

När det gäller SJ har vi pekat på ett förfaringssätt som vi anser väl värt att pröva. För att öppna möjligheten till både enskilt nyföretagande och anbudskonkurrens skulle man kunna dela upp SJ i ett företag som sköter infrastrukturen och ett som sköter järnvägstrafiken. För skötseln av järnvägarna skulle det nya "järnvägsverket" svara, på ungefär samma sätt som vägverket i dag ansvarar för vägnätet.

Folkpartiet anser att en omorganisering av affärsverken – ungefär efter de riktlinjer som jag här har skisserat – är nödvändig för att uppfylla kraven på konkurrensneutralitet och effektivitet. Men den är också nödvändig för att möjliggöra att konsumenternas krav på service och produkter blir avgörande för verksamheten.

Herr talman! Jag avstår vid det här tillfället från att ta upp de statliga företagen. Jag nöjer mig med att hänvisa till folkpartiets reservationer, som jag yrkar bifall till, och våra motioner i ämnet.

Anf. 109 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Först några ord om Christer Eirefelts inlägg om önskvärdheten av en helt fri konkurrens. Den företagsstruktur som för närvarande finns i de kapitalistiska länderna – med ett utpräglat och utvecklat korsvist ägande, en stark multinationalisering av verksamheten, med hela branscher där man inom vissa områden har endast en tillverkare och försäljare samt köp av hela storföretag i andra länder för att få grepp över marknaden – karakteriseras inte precis av en absolut fri konkurrens.

Herr talman! I betänkande 32 från näringsutskottet behandlas i huvudsak statliga affärsdrivande verk och statsägda företag. Betänkandet skildrar en öppen strid mellan, på den ena sidan, intressen som vill sälja ut viktiga nationella tillgångar, underställa råvaruresurser och krafttillgångar en ohämmad spekulativ utveckling och ge privata företag möjlighet att göra profit på tidigare folkägd verksamhet.

På den andra sidan står socialdemokraterna i utskottet, som tycker att nuvarande drifts- och maktstruktur inom de statliga verksamheterna är bra.

Den tredje ståndpunkten representeras av vänsterpartiet kommunisterna, som dels vill bryta upp maktstrukturen inom Vattenfall, dels skapa en ny strategi för Zenit Shipping och de statliga företagen i Norrbotten. Alexander

Chrisopoulos skall i sitt inlägg beröra Zenit Shipping.

Vi i vänsterpartiet kommunisterna avvisar bestämt tanken på börsintroduktion eller försäljning av statliga verk och bolag. En försäljning av domänverket skulle innebära ett upprivande av leveransavtalen med inlands-sågarna, ojämnare avverkningsvolym, kapitalförluster för redan anskaffad maskinpark och att grunden för anställningstryggheten för domänverkets arbetare skulle upphöra. Möjligheterna att genomföra virkesfördelningsplaner skulle drastiskt försämrats om domänverkets skogstillgångar såldes ut. Tryggheten för ASSI som skogsindustriföretag, med stora leveranser från domänverket, skulle upphöra. De anställda vid ASSI:s olika enheter finge i så fall uppleva råvaruproblem av en helt annan svårighetsgrad än hittills.

Reviradministrationen ute i glesbygdskommunerna skulle försvinna, och därmed många jobb där arbetslösheten redan nu är som svårast.

Vpk avvisar alltså samtliga de borgerliga förslag som innebär försäljning av statens egendom till privatkapitalet. Vpk avvisar förslaget om försäljning av Vattenfall också av respekt för folkviljan. Linje 2 krävde en nationalisering av samtliga krafttillgångar. En försäljning av Vattenfall skulle vara ett direkt brott mot linje 2:s klart uttalade mening. Vpk-förslaget om en uppdelning av Vattenfall motiveras av att vi tycker att Vattenfall har för stor makt som enskilt företag.

Herr talman! Min motion om en ny strategi för de statliga företagen i Norrbotten grundar sig på att jag, tvärt emot vad som hävdas i näringsutskottets betänkande, vill göra de statliga basindustrierna mera oberoende av konjunktursvängningar. Detta skulle kunna ske genom diversifiering, vidareförädling, introducerande av ny teknik och utnyttjande av nya metoder och nya råvaror.

Viktiga delar av en sammanhållen statlig strategi för utvecklande av statens egna företag i Norrbotten saknas. En sådan måste utformas på grundval av följande förutsättningar och åtgärder:

- Det långsiktiga behovet av nya, fasta jobb med lön som går att leva på.
- Behovet av att utnyttja hela mineralinnehållet i utbrutna malmer – ekonomiskt, energipolitiskt och för att minimera restupplagen.
- Försöksverksamhet med bioteknik i gruvnäringen inleds.
- Förädling vid sågverken inleds, vilket är en viktig fråga både för att beakta nationalekonomiska synpunkter, för att öka antalet jobb och för att möta den sågtimmerbrist som rycker allt närmare i tiden.
- En virkesfördelningsplan för sågverksindustrin upprättas.
- Utvecklingsförutsättningarna inom SSAB i Luleå tillvaratas, och ett systematiskt arbete inom produktutvecklingen vid detta verk inleds.
- Handelsgödselproduktion i länet startas.
- En nationell aluminiumpolitik utformas som innebär aluminiumsmältverk i Piteå och användande av Aitikgruvans glimmerförekomster som råvara i aluminiumframställningen.
- Åtgärder för ett ännu effektivare uttag ur de stora bär- och svampförekomster som finns i länet vidtas.
- Konservindustri för bär, svamp och grönsaker startas.

ASSI, LKAB och SSAB ligger numera direkt under industridepartementet. Detta faktum borde ha lett till att företagen utnyttjats som motorer i ett industriellt förnyelseprogram inom sina resp. branscher. Inget tyder i dag på att industridepartementet har några sådana planer.

Det måste alltså till en helt annan målsättning för den statliga företags- och industripolitiken. Om det är fruktan för handelshinder betingade av s. k. illegala statssubventioner som utgör hindret, borde man kunna hitta konstruktioner för att komma förbi detta.

En möjlighet är direktinsatser via någon eller några av löntagarfonderna. Dessa folkägda fonder kunde också inom ramen för nämnda statsägda företag satsas på ett brett komponentprogram, som kunde minska importberoendet för vissa delar av den svenska industrin. Detta kunde i sin tur minska vår industriella sårbarhet och utgöra basen för många nya jobb framöver.

Sveriges arbetande människor behöver flera jobb i en framtid. Dessa måste skapas inom sektorer där det inte behövs än mer råvaror och än mer energi för produktframställningen. Vi måste alltså förädla mer, förfina vår teknik och förbättra vår hushållning och återvinning. En sammanhållen strategi för de statliga företagen kunde vara till stor hjälp för att nå de målsättningar jag skisserat.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 6, 10 och 11 och i övrigt till näringsutskottets hemställan i betänkandet 1984/85:32.

Anf. 110 LILLY HANSSON (s):

Herr talman! Vi behandlar nu näringsutskottets betänkande nr 32.

De statliga företagen har under många år varit föremål för debatt och diskussioner. Motioner har väckts med förslag om förändringar och om utförsäljning av vissa företag, men också om en omprövning av Statsföretags verksamhetsinriktning.

Efter regeringsskiftet 1982 föreslogs en genomgripande förändring av Statsföretag och en ändrad målsättning för gruppen. Under de senaste åren har det skett stora förändringar inom den statliga företagssektorn. Både affärsverken och de statliga aktiebolagen berörs. Man kan också säga att synen på statligt ägande har förändrats.

I flera av de motioner som behandlas i detta betänkande berörs principfrågor om staten som företagare. I andra motioner föreslås försäljning av statliga företag, generellt eller av vissa angivna företag. Detta är i och för sig inget nytt, men i år är motionerna mera konkreta och långtgående. Det kanske ingår i den "systemförändring" som man från vissa håll vill åstadkomma.

En sak som det finns anledning att fundera över när det gäller förslag om försäljning och principer för statlig verksamhet är motiveringarna för detta. Det sägs bl. a. att privata företag sköts effektivare än statliga. Om det nu vore så, borde motionärerna begära att de statliga företag som går mindre bra säljs ut, så att privat företagsamhet kunde göra dem effektiva och lönsamma – men så är icke fallet. Det är alltid de bästa och lönsammaste bitarna som skall säljas ut.

Nr 159

Måndagen den
3 juni 1985

Statliga företag

Ett annat motiv sägs vara att budgetsaldot skall förbättras och ökningen av statsskulden bromsas. Då vill jag fråga: Vad händer sedan? Ett företag kan säljas av staten bara en gång, och ett företag som genererar god vinst till ägaren säljs väl inte varje år. Eller som någon har sagt: Man säljer väl inte sin bästa mjölkko för att få råd att köpa mjölk.

Bakom dessa krav står de partier som under perioden 1976–1982 ansvarade för rekordartat många och stora förstatliganden. Det rörde sig om företag med ca 50 000 anställda, och det var undantagslöst förlustföretag.

Självfallet kan man sälja företag inom Procordiakoncernen. Så har skett och sker också i dag. Men vid varje försäljning bör lönsamheten hos den kvarstående verksamheten upprätthållas eller förbättras. Lika klart är att man köper företag, men principen måste vara att de olika företagen passar in i verksamheten och att den statliga affärsverksamheten lämnar ett positivt bidrag till statsbudgeten.

Sedan början av 1984 har ca 29 företag eller företagsenheter sålts helt eller delvis. Under samma tid har 21 företagsförvärv gjorts.

Det är viktigt att vi har olika ägarkategorier i det här landet: privatägda, statligt ägda och kooperativt ägda. Det är viktigt ur nationell synpunkt men också internationellt. Sverige har internationellt sett en blygsam statlig verksamhet.

Genom Statsföretagsgruppen har statsmakterna möjlighet att trygga en inhemsk produktion av viktiga produkter. De har också möjlighet att genomföra vissa önskvärda investeringar eller medverka i industripolitiskt önskvärda strukturrationaliseringar, där sådana annars inte skulle ha kommit till stånd på grund av t. ex. satsningens risk eller storlek.

Även ur regionalpolitisk synpunkt är visst statligt ägande av betydelse. Det är dessutom av värde, inte minst inom industrin och på livsmedelsområdet, att statliga företag utgör ett komplement till den helt dominerande privatägda delen av näringslivet.

Slutsatsen är att staten som ägare till företag kan driva en aktiv politik på olika områden. Det kan också sägas att Statsföretagsgruppen skall verka under samma villkor som privata företag, dvs. under samma frihet och begränsning vid beslutsfattandet, under samma lagar och regler, dvs. aktiebolagslagen, arbetsrättslig lagstiftning och t. ex. miljölagstiftningen.

Det är också värt att notera vad som sades i proposition 1982/83:68, att "Statsföretag sedan gruppen genomgått en rekonstruktion och konsoliderats bör sträva efter att uppnå en lönsamhet som ger tillfredsställande avkastning på ägarkapitalet".

Vi kan också se att koncernen är i full färd med detta när vi granskar årsredovisningen för 1984. Det mest slående är den kraftiga resultatförbättringen. En annan markant förändring är att antalet anställda i statliga företag inte ökar utan faktiskt minskar. Resultatförbättringen i företagen har flera orsaker, och naturligtvis är en viktig sådan de finansiella rekonstruktioner som har genomförts. Naturligtvis har också statens företag dragit nytta av den omlagda ekonomiska politiken, som medverkat till ökad export, höjd industriproduktion och kraftigt förbättrad lönsamhet. En tredje faktor av

stor betydelse är arbetet i företagen på att nå en bättre struktur och en högre effektivitet. Utdelningen i företagen har påbörjats i några fall, även om det återstår – det vill jag påpeka – en hel del för att uppnå de uppsatta målen. Färdriktningen är klar.

I en rad reservationer har de borgerliga partierna tillsammans eller varrt för sig återgivit sin allmänna syn på statlig företagsamhet och lämnat förslag om försäljning av hela eller delar av företag: en förändring av Förenade fabriksverken till bolagsform, en avveckling av Sveriges Investeringsbank AB och en privatisering av Göta kanalbolag.

Herr talman! Jag kommer inte att gå igenom de olika reservationerna. De har redovisats och motiverats av företrädare för de olika partierna. De finns dessutom dokumenterade i utskottsbetänkandet.

Låt mig bara säga att utskottsmajoriteten inte delar er uppfattning när det gäller den allmänna synen på de statliga företagen. Vi anser att den statliga företagsamheten är en viktig del i olika ägarstrukturer. Vi delar inte uppfattningen att statliga företag är sämre skötta än privata.

Vi delar inte er uppfattning när det gäller metoder för utförsäljning av statliga företag, där det dessutom finns vissa skillnader mellan motionerna från de tre partierna.

Vi socialdemokrater delar på den punkten uppfattningen hos finansutskottets majoritet. Vi avvisar således tanken på en omfattande och systematisk utförsäljning av företag och andra tillgångar som en metod att förbättra budgetsaldot.

Det är en direkt felaktig politik att sälja ut reala tillgångar för att täcka ett underskott i statens löpande verksamhet. Statliga företag bör kunna avyttras, om detta i det enskilda fallet bedöms motiverat. Sådana affärer bör dock sättas in i ett näringspolitiskt sammanhang och inte utnyttjas för att uppnå kortsiktiga budgetpolitiska förbättringar.

När det gäller Förenade fabriksverken finns det enligt vår mening ingen anledning för riksdagen att ta något initiativ, eftersom vi räknar med att regeringen i samband med beredningen av verksledningskommitténs betänkande kommer att överväga frågan om ändrad företagsform för Förenade fabriksverken.

Vi delar inte uppfattningen att Sveriges Investeringsbank skall avvecklas. Inte heller delar vi uppfattningen att Göta Kanalbolag bör privatiseras. Jag yrkar alltså avslag på de borgerliga reservationerna.

När det sedan gäller de reservationer som vpk har fogat till betänkandet vill jag anföra följande.

Angående översyn av Vattenfalls organisation vill jag säga att riksdagen 1982 fattade beslut om en ny organisation för Vattenfall. Syftet var att anpassa verksamheten till de nya krav som 1980-talets energipolitik skulle komma att ställa. Så har också skett. Det finns alltså ingen anledning att nu företa en organisationsförändring.

Samma sak när det gäller förslaget angående Zenit Shipping. År 1983 beslutade riksdagen att staten skulle förvärva aktierna i bolaget från Svenska Varv och att bolagets huvuduppgift skulle vara att avveckla Svenska Varvs

fartyssengagemang med minsta möjliga förluster för staten.

Utskottets majoritet anser att förslaget att omvandla Zenit Shipping till en aktiv rederirörelse är orealistiskt och avstyrker detsamma.

Den tredje reservationen från vpk handlar om en sammanhållen strategi för de statliga företagen i Norrbotten.

Utskottsmajoriteten anser att de statliga insatserna för Norrbotten framför allt måste inriktas på en differentiering av regionens näringsliv och att det i det syftet är viktigt att främja spridningen av ny teknik till företag inom Umeå högskoleregion. De statliga företagen i Norrbotten har alla möjligheter att anamma ny teknik och att utifrån detta arbeta på att utveckla och förbättra sina företag.

Herr talman! Jag yrkar avslag på vpk:s tre reservationer. Jag vill till slut yrka bifall till näringsutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 111 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Lilly Hansson säger att vi vill privatisera bara lönsamma företag. Det är inte en korrekt slutsats. Vi är beredda att privatisera de typer av företag som vi kan finna kommer att skötas rationellare och effektivare i enskild ägo och till vilka det finns lämpliga köpare som kan ta till vara de möjligheter företagen som sådana kan ha.

Det är inte fråga om att sälja de guldkantade bitarna av de statliga företagen, utan det gäller att skapa en ny struktur, där vi kan tillföra statskassan betydande medel, samtidigt som vi ser till att vi ökar ägandespridningen i samhället och gör företagen effektivare till gagn för de anställda och övriga intressenter i det långa loppet.

Lilly Hansson angav ett antal olika motiv för att driva Procordia vidare. Sålunda skulle företaget medverka i ett antal investeringar, som annars inte hade kommit till stånd. Det gällde att trygga vissa saker som inte närmare specificerades. Jag noterar att detta egentligen står i strid med vad Roine Carlsson har yttrat. Jag citerar ånyo årsredovisningen från Svenska Varv: "För statliga företag gäller precis samma villkor som för andra företag." Procordia skall väl då, Lilly Hansson, följdriktigt agera precis som ett privat företag och inte ha andra motiv eller biavsikter. Då spelar det egentligen inte någon roll ur statsmaktens synvinkel vem som innehar aktierna. Det är snarast en budgetfråga och en ägandespridningsfråga att se till att man får en bättre avkastning genom att amortera dyra skulder i stället för att ge en utomordentligt blygsam utdelning, som det kan röra sig om när det gäller Procordia.

Lilly Hansson säger också att statliga företag går bättre. Vi var båda på en information nyligen hos Procordia. Dess årsredovisning har blivit offentlig i dagarna. Där har det skett en direkt resultatförsämring, en avsevärd sådan, under ett högkonjunkturår, där andra företag visar rekordvinster. Ledningen säger själv att man har nått utomordentligt otillfredsställande resultatnivå. Ett enda dotterbolag, gamla Tobaksmonopolet, ger större vinst än hela den församlade företagsgruppen.

Svenska varvs miljardförluster och Zenit Shippings gigantiska förluster

och likvidationsplikt visar väl ånyo att det finns utomordentliga brister. Nej, lönsamheten i de statliga företagen är inte så bra som man gärna vill göra gällande. Det fordras nya kapitaltillskott. Det har Roine Carlsson klart deklarerat här i kammaren både när det gäller Svenska Varv och när det gäller Zenit. Jag tycker att det finns anledning att utnyttja denna möjlighet till att lägga om strategin till en ny strategi med saneringar av företagen och privatiseringar för att sprida ägandet och sanera statens budget såsom en bieffekt.

Nr 159

Måndagen den
3 juni 1985

Statliga företag

Anf. 112 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Lilly Hansson sade att man inte säljer sin bästa mjölkko för att få råd att köpa mjölk. Det låter ju bestickande men är inte så självklart. Det beror givetvis på vilket pris man får för kon och vilken omvårdnad och produktion man kan räkna med framdeles. Det kan totalt sett bli bättre att kon ägs av någon annan.

Att finansiera via aktier är ju ett beprövat och välkänt system. Det har blivit aktuellt även inom energibolag, t. ex. Roslagsenergi. Det är helt klart att detta bolag har dragit väsentliga fördelar av det finansieringssystemet.

Viktigt är självklart att åstadkomma ett brett folkligt ägande. Jag kan inte se någon nackdel i att svenska folket får äga Vattenfall i högre grad än i dag. Lika självklart är det mycket viktigt att varje krona som kommer in på aktieförsäljning används för att reducera den dyra statsskulden.

Anf. 113 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Lilly Hansson sade att det har skett stora förändringar också inom affärsverken. Det är riktigt. Det har lett till svårigheterna att avgränsa de olika verksamheterna, när man har gått in offensivt i konkurrensutsatta delar. Alldeles uppenbart har det funnits skäl till misstanken att man har använt t. ex. monopolvinster för att göra dessa satsningar.

Lilly Hansson försökte göra försäljningen av statliga företag till en fråga om budgetförstärkning. Men så är det ju inte. Vi har nu mycket rikliga erfarenheter, som visar att det finns speciella problem förknippade med den här ägarformen. Gång på gång har statens roll som ägare till företag kommit i konflikt med statens övriga roller i samhället. Väldigt ofta leder det direkt till nackdelar för de företag som berörs och blir till ett hinder för utveckling och effektivitet i stället.

Vi för folkpartiets del tog mycket riktigt, Lilly Hansson, vårt ansvar för de nödvändiga strukturförändringar som skedde under folkpartiets regeringsår, inte minst av omsorg om sysselsättningen. Men det är inget motiv för att staten skall gå in i verksamheter där produktionen av varor och tjänster redan är tillfredsställande och klaras av de privata företagen. Ju större behovet av insatser från statens sida blir för att t. ex. klara sysselsättning eller en strukturförändring, desto angelägnare är det att staten håller fingrarna borta från den del av näringslivet som ändå fungerar med en effektiv konkurrens.

Det skulle vara intressant att höra vad det finns för skäl enligt Lilly Hanssons uppfattning för att staten skall vara krögare, som i SARA-bolaget.

Anf. 114 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! De tre reservationer som vpk står bakom handlar för det första om Zenit Shipping. Det kommer Alexander Chrisopoulos att tala om, varför jag inte tänker ta upp den frågan i min replik. För det andra gäller det Vattenfalls omorganisation. Både Lilly Hansson och jag, var och en från sin utgångspunkt, har säkerligen goda argument för våra ställningstaganden i denna fråga. Med all respekt för Lilly Hanssons förmåga tror jag inte att Lilly Hansson kan övertyga mig. Jag tror mig inte själv om att kunna övertyga Lilly Hansson. Jag skall avstå även från den argumentationen.

Beträffande de statliga företagen och en sammanhållen strategi anger Lilly Hansson att hon tycker att man där skall satsa på bl. a. ny teknik. Under den här riksdagsperioden har Lilly Hansson varit med om att avslå vår motion om en nationell aluminiumpolitik. Där var det fråga om en satsning på ny teknik. Lilly Hansson har också senast i dag varit med om att avslå min motion om ett industriellt utvecklings- och forskningsprojekt, baserat på torv. Där var det också fråga om ny teknik. Tidigare under året har min motion om sågverkens vidareförädling avslagits här i riksdagen. Där var det också fråga om ny teknik. Om Lilly Hansson verkligen tycker som hon alldeles nyss sade, har hon tyvärr lyckats maskera det på ett väldigt effektivt sätt.

Anf. 115 LILLY HANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket. Jag vill bara säga till Per Westerberg: Ge ett enda exempel på ett olönsamt statligt företag som ni har föreslagit i era motioner skall försäljas! Jag har i alla fall inte hört något.

Beträffande möjligheterna för staten att gå in och hjälpa till med strukturrationaliseringar, där Per Westerberg påstår att jag går emot Roine Carlsson, är det inte alls någon motsättning. Jag behöver bara nämna ett enda exempel. Det är Luxor. Det var väldigt bra att staten kunde gå in som ägare och ta ansvaret.

Det går bättre nu, det vet både Per Westerberg och jag efter information från statliga företag i dag. Men det finns problem. Det sade jag också i mitt inledningsanförande. Det finns en rad statliga företag som går med god vinst. Men det finns också en rad som det går dåligt för. Därför blir alltså inte vinsten så stor som den skulle kunna om man inte behövde ta hand om de företag som det går dåligt för. Per Westerberg! Meningen med den rationalisering som man håller på med är ju att även de olönsamma företagen, och de som går något sämre, skall bli bättre.

Sedan vill jag till Christer Eirefelt säga att det inte alls är bara budgetförstärkningen som ni tänker på utan det är helt enkelt er syn på statligt ägande som är grunden till era förslag när det gäller utförsäljning av statliga företag – det är bara att erkänna.

Jag vill ställa en motfråga: Varför skulle inte staten i SARA vara en krögare? Det går mycket bra. Varför skall inte staten driva ett bra företag inom restaurangbranschen? Det finns inte någon anledning att sälja ut detta företag.

Till Paul Lestander vill jag säga att man faktiskt kan använda sig av ny teknik och att man själv kan göra saker inom de statliga företagen i Norrbotten. Vad vi emellertid behöver där är, precis som jag sade tidigare, många olika företag så att man inte blir så beroende av konjunktursvängningarna.

Anf. 116 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Vi har i våra partimotioner inte preciserat och namngivit företag som skall privatiseras. Vi har gått på principer. Vi tycker inte att det är rimligt att man skall gå ut och varna marknaden och tilltänkta köpare i förväg vilka företag man avser. Det vore direkt olämpligt, tycker vi.

Om vi får möjlighet kommer vi självfallet att sälja ut både företag som gör vinster och företag som gör förluster. Vi har ju sett att Procordia, gamla Statsföretag, fortfarande innehåller en lång rad förlustföretag. Det är helt obestriddigt att Procordias resultat har försämrats med hela 25 %, drygt 200 milj. kr., under det senaste verksamhetsåret. Det är helt ostridigt att Svenska Varvs resultat har minskat mycket kraftigt och att Zenit Shipping gör fortsatta utomordentligt dåliga bokslut. Jag säger inte att det har skett någon väsentlig resultatförsämrning för alla statliga företag som grupp betraktat. Men det är absolut inte några lysande tider för statliga företag. Det är därför som jag, när ni försöker hävda detta, kallar det för en skrytvals.

Lilly Hansson sade i sitt inledningsanförande att man skulle använda de statliga företagen för investeringar som annars inte skulle komma till stånd. Det är ju sådant de inte skall syssla med – när politiker initierar det ena eller det andra – utan de skall fungera på vanliga villkor. Detta har Roine Carlsson sagt, och det instämmer jag faktiskt i. Det betyder att man inte behöver ha dessa företag i statlig ägo, utan man kan minska statens räntebörda genom att dra bort skulder som vi får betala 13–14 % ränta på. På detta sätt skulle man minska budgetunderskottet, precis som man minskar underskottet i andra stora trängda företagsgrupper. Jag tror inte att argumentationen i fråga om detta håller. Jag tror i stället på privatiseringar av statliga företag och saneringar och rekonstruktioner av särskilt stora företag där vi haft svårt att finna andra lämpliga enheter som kan gå in och klara omställningen under socialt acceptabla former. Det var detta man fick göra i slutet på 1970-talet, och det är på detta sätt som vi självfallet skall försöka återvinna så mycket skattemedel som möjligt – genom att återföra dessa företag i enskild ägo; det är ju detta som det hela går ut på.

Anf. 117 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Jo, Lilly Hansson, nog har vi olika syn på statligt ägande, och visst är det riktigt att det är detta det hela handlar om. Det handlar alltså inte bara om det budgettillskott som Lilly Hansson först gjorde gällande. Ett av skälen till att vi inte ser någon anledning till att staten skall vara krögare och äga SARA-bolagen är att vi tror att det måste till ett tillskott av andra tänkbara ägare för att denna ägarroll över huvud taget skall bli uppfylld, som jag sade i mitt första inlägg.

Ett annat av flera skäl är att vi för folkpartiets del är bekymrade över den sammanvävning av olika intressen som statligt företagande innebär, där flera beslutsfattare så att säga sitter på samma stol samtidigt. Vi går då miste om en fri och öppen debatt med klara spelregler mellan staten och näringslivet. Det finns, som Lilly Hansson känner väl till, en rad skäl som bidrar till vår uppfattning att staten inte bör driva företag.

Anf. 118 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Ja, Lilly Hansson, vi är överens om att det behövs många företag i Norrbotten, men vare sig vi förblir oense eller ej hävdar jag att det behövs en sammanhållen strategi för de statliga företagen ASSI, LKAB och SSAB.

Anf. 119 LILLY HANSSON (s) replik:

Herr talman! Bara till Per Westerberg: Ni pekar inte ut några speciella företag i era motioner, nej, ni talar generellt om utförsäljning – det är er målsättning. Då är det litet underligt: förstatligande av företag mellan 1976 och 1982 gäller SSAB, Götaverken, Kockumskoncernen, Luxor, NCB, Algots, SweTeco, Kalmar Verkstad, Regioninvest, Ekströms, för att nämna några. Jag kan räkna upp en rad andra också. Jag skulle vilja fråga om någon ser något annat mönster i den här samlingen företag än att det var företag som inte mätte bättre i privat ägo än i statlig.

Man skall alltså först förstatliga en massa företag, sedan få dem på fötter och därefter för en billig penning sälja ut dem till privata företag. Det är genomgående i er syn på statliga företag. Jag tycker att ni bör erkänna att det är de bästa bitarna som skall säljas ut. Det är de privata ägarna som är det väsentliga.

Vi har en helt annan syn på statlig företagsverksamhet, och vi kan aldrig komma överens med er på den här punkten. Däremot har jag sagt att vi kan både köpa och sälja företag inom den statliga koncernen.

Talmannen anmälde att Per Westerberg anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 120 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! I samband med debatterna kring sjöfartspolitik har vårt parti under en följd av år understrukit nödvändigheten av en statlig rederiverksamhet med ett samhälleligt ägande av fartyg och ett ökat inflytande för de anställda. Det finns mycket starka sysselsättningspolitiska skäl som talar för det.

Vi har föreslagit att det statliga rederiet Zenit borde utgöra den grund som den statliga rederiverksamheten skall utvecklas kring. Det förutsätter att Zenit omvandlas till ett aktivt rederiföretag, anpassat till en omläggning av virkestransporterna från landbaserade till sjöburna genom en ökad kust- och inrikessjöfart. Det är också nödvändigt att en större andel av den svenska utrikeshandeln transporteras på svenska sjöar, vilket kan bli möjligt med en

statlig rederiverksamhet där Zenit kan utgöra grunden.

Herr talman! Målsättningen med det statliga rederibolaget Zenits verksamhet är att avveckla sig självt genom en försäljning av fartygen så fort marknaden för andrahandstonnage tillåter det. Zenitflottan är för närvarande bokförd i Zenits räkenskaper till ett värde av 3,5 miljarder. Marknadsvärdet hösten 1984 torde inte överstiga 1,5 miljarder. En omedelbar försäljning av Zenits fartyg torde därför vara helt omöjlig utan mycket stora förluster.

Vad gäller framtidsutsikterna görs allmänt den bedömningen att marknaden kommer att förbli svår och att risk finns att den försämras ytterligare. Zenit kommer också i framtiden att ha mycket svårt att sälja sina fartyg utan alltför stora förluster och kommer att bli ett förlustbringande företag, om man inte ändrar dess målinriktning och omvandlar det till ett aktivt statligt rederi, såsom vi föreslagit i vår reservation 10, till vilken jag yrkar bifall.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om näringsutskottets betänkande 38.)

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

9 § Anf. 121 TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas utbildningsutskottets betänkande 31 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

10 § Kammaren åtskildes kl. 24.00.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 159

**Måndagen den
3 juni 1985**

Statliga företag